NIJ BEGUN
SOCIALE AGENDA

ONS
NIJ BEGUN
MAKEN WE SAMEN

23 januari 2025

Inhoud

1	**Inleiding**	**3**
1.1	Opdracht	4
1.2	Werkwijze	4
1.3	Doelen en uitgangspunten	5
1.4	Leeswijzer	5
2	**Fundament onder de sociale agenda**	**7**
3	**Maatregelen en budgetten**	**13**
3.1	Inwoners aan zet met eigen budget	17
3.2	Ontmoetingsplekken	18
3.3	Wijk en dorp aan zet met wijk- en dorpsondersteuning	19
3.4	Opbouwwerk /jongerenwerk /buurtsportcoaches /cultuurcoaches	21
3.5	Van Drenthe tot aan 't Wad: Cultuur en erfgoed	22
3.6	Tijd voor toekomst (twee uur generiek, zes uur specifiek)	24
3.7	Brugfunctionaris primair onderwijs	25
3.8	Versterking pedagogische omgeving in het voortgezet onderwijs	27
3.9	Stevige basis voor taal en (digitale) geletterdheid	29
3.10	Nij Begunbanen	31
3.11	Doorbreken van generatiearmoede met buddy's en doorbraakaanpak	33
3.12	Versterken financiële weerbaarheid	35
3.13	Verlagen aantal voortijdig schoolverlaters	37
3.14	Kansrijke start: ondersteuning rondom zwangerschap	39
3.15	Welzijn op Recept	41
3.16	Vergroten mentale weerbaarheid jongeren	43
4	**Aansluitende bestaande programma's**	**45**
4.1	Nij Begun	46
4.2	Andere programma's die raken aan de sociale agenda	50
5	**Wanneer is de sociale agenda een succes?**	**53**
6	**Verantwoording en vervolg**	**57**
7	**Geraadpleegde bronnen**	**60**

Fotografie: Stella Dekker, Thijs van den Broek en Ronnie Zeemering, Marieke Kijk in de Vegte, Mike van Schoonderwalt, Hans Mossel, Kees van de Veen, Marleen Annema, Sebastiaan Rodenhuis

Voorwoord

Voor u ligt de sociale agenda voor Groningen en Noord-Drenthe. Na de parlementaire enquête kondigde het kabinet aan een Nij Begun te willen maken en de regio weer perspectief te bieden. Het doel is de brede welvaart in onze regio binnen één generatie op het landelijk gemiddelde te brengen. De sociale agenda draagt daaraan bij op de gebieden leefbaarheid, kansen voor kinderen, gezondheid, armoede en participatie.

Deze sociale agenda komt voort uit honderden gesprekken met inwoners, organisaties, vrijwilligers, gemeenten, Rijk, experts en vele anderen. Vier grote publieksbijeenkomsten in maart 2024 maakten duidelijk wat Groningers en Noord-Drenten van de agenda verwachten. Ook met jongeren voerden we gesprekken. We hebben geprobeerd recht te doen aan ieders inbreng en wat er leeft in de regio zo goed mogelijk te bundelen.

De agenda is ván, vóór en dóór Groningers en Noord-Drenten. Zij willen de ogen houden op de bal: binnen één generatie het verschil maken op de genoemde thema's. Ze willen dat geld terechtkomt waarvoor het bedoeld is. Geen verspilling. En zij willen een einde aan de tombola van projectfinanciering: bied eindelijk structurele zekerheid. Maar bovenal willen mensen waardering voor wat voor geweldigs er gebeurt in onze regio door maatschappelijk betrokken inwoners. Daarop zijn we met recht trots.

We zijn onder de indruk van alle prachtige initiatieven die tot stand worden gebracht. In onze gehele samenleving: ouderen, jongeren, in buurten en op het platteland, eigenlijk overal in Stad en Ommeland. Het belangrijkste fundament onder de sociale agenda is dan ook het vertrouwen teruggeven aan onze inwoners. We zien welke geweldige dingen er gebeuren op sportclubs, bij muziekverenigingen, in het vrijwilligerswerk en in het landelijk gebied, bij boeren op het platteland. Dat willen we stimuleren. Dat versterkt onze gemeenschap en onze trots. Al die initiatieven hebben waarde en verdienen het om erkend, gezien en gesteund te worden.

Het tweede fundament onder de sociale agenda is er eerder bij zijn. Vooral in de gesprekken met jongeren kwam naar voren dat als zij een keer steun of hulp nodig hebben, dit vaak moeilijk en te laat te krijgen is. Eerst problemen groter laten worden, dan indiceren, dan wachtlijsten en dan is het kalf al bijna verdronken. Dat willen we radicaal doorbreken. Door meer aandacht nabij, makkelijk advies als het leven een keer tegenzit, of tijdens een spannende periode in het leven zoals zwangerschap.
Ten derde kampt onze regio met een aantal structurele problemen op gebieden van armoede, onderwijsachterstanden, laaggeletterdheid en gezondheid. Dat vergt structurele, gerichte aanpakken om de (digitale) geletterdheid te verbeteren, intergenerationele armoede tegen te gaan, schuldenproblematiek aan te pakken en de (mentale) gezondheid te bevorderen. En meer uren onderwijs om alle kinderen een betere basis in het leven te bieden.

De sociale agenda is een agenda voor de lange termijn. Tegelijkertijd zijn we in de regio het wachten meer dan zat. En gebeurt er al veel dat direct gestimuleerd kan worden. Daarom willen we gelijk aan de slag in 2025 en een begin maken met de vele voorstellen in deze agenda. Zodat we al snel in onze gemeenschappen mooie initiatieven en resultaten zien. En we de komende jaren verder bouwen aan de fundamentele voorstellen die echt het verschil voor onze regio en haar inwoners maken. Het succes van de sociale agenda voor de regio hangt af van of we met z'n allen de schouders eronder zetten: regio, Rijksoverheid, maatschappelijke organisaties, scholen, vrijwilligersinitiatieven, inwoners jong en oud.

We roepen dan ook iedereen op die het kan en wil om mee te werken aan dit Nije Begun!

Henk Nijboer
Kwartiermaker Sociale Agenda

1 Inleiding

1.1 Opdracht

De parlementaire enquêtecommissie trok harde conclusies over hoe onze regio is behandeld. Daaruit vloeit een ereschuld voort aan Groningers en Noord-Drenten: het gebied verdient een betere toekomst: economisch en sociaal. Voor beide agenda's is een generatie lang 100 miljoen euro per jaar beschikbaar om het tij te keren. De sociale agenda kreeg een grote opdracht mee: zorg dat op de volgende vier gebieden de regio in 30 jaar op het landelijk gemiddelde komt:

- Vergroten van de leefbaarheid;
- Kansen voor kinderen, jongeren en de volgende generatie;
- Deelnemen aan werk en verminderen van armoede;
- Verbeteren van (mentale) gezondheid.

1.2 Werkwijze

Met een team samengesteld uit medewerkers van Rijk en regio hebben we het afgelopen jaar gewerkt aan de sociale agenda. We organiseerden in maart 2024 vier grote bijeenkomsten waar meer dan 700 mensen op afkwamen. 215 mensen gaven hun wensen op papier mee. Uit de bijeenkomsten kwamen duidelijke boodschappen naar voren: zorg dat het geld terechtkomt waar het voor bedoeld is. Stop met projectfinanciering. Heb oog voor wat voor moois er allemaal al gebeurt en steun die maatschappelijke initiatieven. Ook spraken we met jongeren. Zij benadrukten dat we er eerder bij moeten zijn als er hulp gevraagd wordt. Bestuurlijk spraken we met alle colleges van B&W, de Provincie Groningen en beide waterschappen over wat zij van de sociale agenda verwachten. Over focus op het lange termijn doel van de sociale agenda is brede overeenstemming: doorbreek intergenerationele problemen met scherpe keuzes en een langjarige aanpak. De afgelopen maanden zijn door het team ongeveer 500 gesprekken gevoerd met maatschappelijke organisaties, zorginstellingen, GGD, scholen, universiteit, huisartsen, sportverenigingen, Groninger Dorpen, Gasberaad, mensen uit de sport, cultuur, natuurbeleving, kredietbanken, GBB, lokale initiatieven, ministeries en zo meer. En voor inwoners waren we toegankelijk via 30-minutengesprekken.

Voor de zomer presenteerden we op basis van al deze gesprekken de doelen en uitgangspunten van de sociale agenda. Deze zijn onderschreven door de colleges in de regio en de ministerraad. We organiseerden 13 sessies met experts en betrokkenen om goed door te discussiëren welke maatregelen het meeste zouden bijdragen aan de doelen van de sociale agenda. Raden en Staten gaven hun zienwijzen op de doelen en uitgangspunten die we in de verdere vormgeving van de sociale agenda hebben verwerkt.

1.3 Doelen en uitgangspunten

De opgave van Nij Begun is om binnen één generatie (gesteld op 30 jaar) tenminste op het nationaal gemiddelde te komen op de belangrijkste indicatoren van brede welvaart. De sociale agenda draagt daaraan bij. Dit doel wordt vastgelegd in de Groningenwet en de voortgang wordt bijgehouden in de Staat van Groningen. Met behulp van Rebel werkten we de maatregelen verder uit en berekenden wat de verschillende opties kosten. Ook stellen we indicatoren vast waar we op willen koersen. Wanneer is de sociale agenda een succes? Deze zullen ook worden opgenomen in de verantwoording via de Staat van Groningen.

De missie en visie van de sociale agenda richten zich op de kwaliteit van leven van alle inwoners van Groningen en Noord-Drenthe op de vier terreinen. Die willen we verbeteren. We waarderen samenredzaamheid, gemeenschapszin en trots. Voor jongeren hebben we gezien de grote (intergenerationele) problemen bijzondere aandacht.

De sociale agenda kent tien doelen op de vier terreinen. De sociale agenda draagt bij op de terreinen kansen voor kinderen, gezondheid, leefbaarheid en sociale cohesie en armoede en (arbeids-) participatie in één generatie (30 jaar) op het landelijk gemiddelde te komen. Op de volgende pagina staan de vastgestelde missie, visie, uitgangspunten en doelen samengevat. De vastgestelde doelen zijn als bijlage bijgevoegd.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat over de fundamenten onder de sociale agenda: we willen gemeenschapszin en trots stimuleren, er eerder bij zijn en fundamentele problemen structureel aanpakken.

In hoofdstuk 3 wordt uiteengezet welke maatregelen voortkomen uit de doelen, uitgangspunten en geformuleerde fundamenten. Dat zijn allemaal structurele maatregelen, die langjarig volgehouden moeten worden om resultaten te bereiken. In dit hoofdstuk worden ook de maatregelen van de sociale agenda nader uitgewerkt en toegelicht.

Hoofdstuk 4 bespreekt wanneer de sociale agenda een succes is. Wat willen we bereiken en waaraan meten we dat af op korte en langere termijn?

Hoofdstuk 5 laat zien hoe de sociale agenda aansluit bij de vele maatschappelijke, regionale en landelijke programma's.

In hoofdstuk 6 staan de verantwoording en vervolgstappen.

Figuur 1. Vastgestelde doelen en uitgangspunten van de sociale agenda.

Opgave Nij Begun:
Binnen een generatie (gesteld op 30 jaar) tenminste op het nationaal gemiddelde komen op de belangrijkste indicatoren van brede welvaart. De sociale agenda draagt daaraan bij.

Missie:
De sociale agenda bevordert de kwaliteit van leven van alle inwoners van Groningen en Noord-Drenthe. Dit doen we op vier terreinen: gezondheid, kansengelijkheid, leefbaarheid en bestaanszekerheid. We waarderen samenredzaamheid, gemeenschapszin en trots.

Visie:
We willen de kwaliteit van leven in Groningen en Noord-Drenthe binnen één generatie (gezet op 30 jaar) op vier terreinen structureel verbeteren. Daarbij stimuleren we samenredzaamheid, gemeenschapszin en trots. Voor jongeren hebben we bijzondere aandacht.

Onze waarden:
1. De jeugd heeft de toekomst. De verbetering van de positie van onze inwoners begint daar.
2. We lopen een marathon en geen sprint. We investeren structureel in onze inwoners.
3. Maatschappelijke problemen vragen een samenhangende benadering. We voorkomen versnipperde deelbenaderingen en pakken vraagstukken collectief aan waar dat kan.
4. Voorkom in plaats van genees. We kiezen voor preventie. Erger kan vaak worden voorkomen als er eerder aandacht is voor opkomende problemen: op school, in de financiële situatie en om gezond te blijven.
5. De gemeenschapszin wordt gewaardeerd en versterkt. We benutten de kracht van sport, cultuur en onze omgeving.
6. We waarderen waar we vandaan komen en dragen die waardering met gepaste trots uit.

Operationele uitgangspunten:
1. De doelen staan centraal. Daarmee brengen we focus aan en houden we oog voor de onderlinge samenhang tussen doelen. Zo gaan we daadwerkelijk het verschil maken.
2. We versterken, bestendigen en verbeteren wat er is. We sluiten aan bij de reeds lopende, regionale programma's en de doelen die daarbij zijn geformuleerd. Daar werken betrokken partijen al reeds met elkaar samen en daar zit de (regionale) energie op.
3. We ontwikkelen alleen nieuwe plannen als ze noodzakelijk zijn om de doelen te realiseren.
4. We zetten in op effectieve aanpak om onze doelen te bereiken. Daarbij leren we voortdurend. We toetsen periodiek (3-5 jaar) of de aanpak de verwachte resultaten bereikt en of bijstelling nodig is.
5. Alle voorstellen worden gesteund door de partijen die ze uitvoeren en zij kunnen dat ook.
6. Geld komt terecht op de terreinen en bij mensen, waarvoor het bedoeld is. Er wordt geen geld verspild.
7. Maatschappelijke problemen zijn ook economisch van aard. De sociale en economische agenda sluiten naadloos op elkaar aan.

Onze Doelen:
1. Vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren.
2. Stimuleren van meer taalbevordering, in het bijzonder voor kinderen en jongeren
3. Meer gezonde levensjaren
4. Verbeteren van mentale gezondheid
5. Meer bewegen en gezonder leven
6. Verlaging van (intergenerationele) armoede.
7. Minder problematische schulden
8. Vergroten van (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan
9. Versterken van de sociale leefbaarheid
10. Vergroten van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit.

2 Fundament onder de sociale agenda

Onze regio verdient een betere toekomst. Een beter leven voor Groningers en Noord-Drenten. Met meer kansen, minder armoede, een goede gezondheid en betere leefbaarheid. Uit hoe onze regio de afgelopen decennia met de gaswinning is behandeld, vloeit een ereschuld voort aan Groningers en Noord-Drenten. Onze ziel is door verwaarlozing en aardbevingsellende gekrenkt, maar onze trots op de regio en op elkaar staat fier overeind.

Met de sociale agenda willen we structureel het verschil maken. Betere zorg tijdens de zwangerschap en meer kansen voor kinderen op school. Minder armoede en meer aandacht voor wie dat nodig heeft. Leefbare dorpen, wijken en buurten met betrokken bewoners die geweldige initiatieven nemen op terreinen als sport, cultuur en gemeenschapszin. Die initiatieven verdienen meer ruimte.

De sociale agenda heeft het oog op de toekomst. Op dat wat nodig is om te zorgen dat onze regio er morgen en overmorgen structureel beter voor staat. Maar we verliezen dat wat vandaag al nodig is niet uit het zicht. De kwaliteit van leven voor Groningers en Noord-Drenten, daar is het om te doen. In de wetenschap dat we de ereschuld die over decennia is opgebouwd niet in een klap kunnen inlossen, maar dat we daar wel een stevig begin mee maken.

Totstandkoming sociale agenda: Soamen moakt

Onder alle doelen, uitgangspunten en voorgestelde maatregelen van de sociale agenda ligt een heldere filosofie. We willen de kwaliteit van leven van Groningers en Noord-Drenten verhogen. In het bijzonder voor de jeugd. We willen met deze agenda de positie van mensen in onze regio structureel verbeteren. Individueel, maar juist ook collectief. De sociale agenda ondersteunt gemeenschapszin, samenredzaamheid en trots.

De filosofie en de doelen van de sociale agenda zijn het resultaat van vele honderden gesprekken die we voerden met inwoners, betrokkenen en vakmensen: van leraren tot huisartsen, van dorpsondersteuners tot sportcoaches, van schuldhulpverleners tot cultureel ondernemers, gemeenteraadsleden en wethouders. Van boeren die onmisbaar zijn voor ons karakteristieke platteland tot stadjers die hun wijk levendig houden. En bovenal van de meer dan 700 mensen die hebben meegedacht tijdens de publieke bijeenkomsten in maart van dit jaar. Deze gesprekken en bijeenkomsten vormen de basis van de sociale agenda. Dit is een agenda ván, dóór en vóór de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe. Want alleen samen kunnen we de sociale agenda tot een succes maken.

Elkenain het ‘t veurjoar in de kop: versterken gemeenschapszin en trots

De belangrijkste basis onder de sociale agenda is gemeenschapszin, samenredzaamheid en trots. Als we een leefbare regio willen, waar de kwaliteit van leven hoger is, begint het daarmee. Het dagelijks fijne, prettige leven willen we ondersteunen. Mensen maken zich zorgen over wegkwijnende voorzieningen. Over dorps- en buurthuizen. Of er nog wel genoeg vrijwilligers zijn bij de sportclub en de muziekvereniging. Terwijl juist daar mooie dingen gebeuren die cruciaal zijn voor de leefbaarheid in ons gebied. Het bruist van de mooie initiatieven. Mensen zijn trots op wat cultureel, door sportclubs, bij muziek- en historische verenigingen en in het vrijwilligerswerk wordt gepresteerd.

We willen en kunnen met deze sociale agenda veel betekenen voor het fijn leven in Groningen en Noord-Drenthe. Door lokale initiatieven maximaal te ondersteunen, budget uit te trekken voor dorpshuizen en andere plekken waar mensen willen samenkomen en sociaal werkers in te zetten in wijken en dorpen waar het nodig is.

We zijn onder de indruk van al het moois wat er al gebeurt. Dat willen we versterken en mogelijk maken in de gehele regio. Deels door te verbreden wat al werkt. Deels ook op een vernieuwende manier. Door initiatieven van inwoners vol vertrouwen te omarmen en mooie inwonersinitiatieven op het gebied van sport, cultuur, muziek, samenzijn te steunen. **We zijn ervan overtuigd dat we met het geven van vertrouwen, de energie die er is de samenleving kunnen versterken.** Onze identiteit is ook cultureel bepaald. Als Noord-Nederlander, maar ook als bijvoorbeeld Veenkoloniaal, Hogelandster, stadjer, Drent, Westerkwartierder of Westerwolmer. We zijn zelfbewust in de omgang met het verleden en koesteren onze eigen manier van leven. We investeren in cultuur en bieden makers structurele zekerheid.

Natuurlijk leidt een rijker dorps- buurt- en wijkleven tot minder eenzaamheid, meer sociale betrokkenheid, meer omzien naar elkaar, meer bewegen en een betere (mentale) gezondheid. Maar dat is niet het voornaamste doel. Sociale cohesie, gemeenschapszin, noaberschap hebben voldoende waarde in zichzelf. **Het leven in wijken en dorpen wordt fijner. Daar doen we het voor.**

‘k Hol van de eenvoud in oen schoonheid: we willen er eerder bij zijn

Voorkomen is beter dan genezen. In al onze gesprekken valt op dat je steeds vaker eerst geïndiceerd moet zijn, voordat je hulp krijgt. En dat de problemen dan zonder uitzondering groter zijn geworden. Bovendien wordt iedereen zo in een hokje gedrukt: naar patiënt, zorgvrager, cliënt, consument, afhankelijke. Terwijl we allemaal veel meer zijn: buurman/vrouw, ouder, coach, werknemer of gepensioneerde, vriend, kennis, vrijwilliger, ondernemer.

We leven allemaal ons leven en soms komen we daar dingen in tegen waarin een beetje steun of advies enorm kan helpen. Dat willen we laagdrempelig bieden, dicht bij het gezin, op school, in de buurt of in de bibliotheek. Aan iedereen die dat -op welk moment dan ook- gewoon even nodig heeft.

We versterken de sociale basis en willen in het dagelijks leven veel meer aandacht en oog voor elkaar hebben. In goed Nedersaksisch: een beetje meer tenderness, love en care. In plaats van indicaties en protocollen.

Er eerder bij zijn, betekent beginnen bij de jeugd. Hoe vroeger we beginnen, hoe beter. Als problemen zich niet voordoen, hoeven we deze ook niet op te lossen. Op scholen is het zowel voor leerlingen als voor ouders veel makkelijker om advies te vragen. Er is hulp als het even nodig is.

Ook willen we aanstaande ouders eerder en meer ondersteuning bieden bij misschien wel het belangrijkst in hun leven: het krijgen van een kind. En in wijken staan dorpsondersteuners, opbouwwerkers en anderen klaar als je een keer een gesprek wil voeren over wat jou bezighoudt.

Kortom we willen omzien naar elkaar, met hulp en advies binnen handbereik. Voorkomen dat een probleem eerst erger wordt, voordat er wat aan gedaan wordt. **En het veel makkelijker maken om wat steun in de rug te krijgen als je dat wilt. Voordat je patiënt, cliënt, zorgvrager of afhankelijke bent.**

Doar woont de dege degelkhaid: fundamentele problemen structureel aanpakken

We hebben een heel grote opdracht. De structurele achterstanden die er zijn op de gebieden van armoede, gezondheid, leefbaarheid en onderwijs aanpakken, zodat deze over 30 jaar zijn verdwenen. **Dat vraagt een structurele, langjarige benadering. Met Groningse dege degelkhaid en nuchterheid.** Want het is al vaker geprobeerd. En daar hebben we van geleerd. Niet meer telkens nieuwe projecten en initiatieven met hetzelfde doel, maar langjarige zekerheid. Vasthouden aan wat we afspraken en heldere doelen die we gaan halen. Dit wordt een taaie strijd, maar we gaan het wel redden als we kiezen een aantal dingen goed te doen. **Dat begint bij focus op jonge kinderen. Al voor de geboorte worden de eerste achterstanden opgelopen.** Daar gaan we wat aan doen.

Op de basisscholen willen we elk kind de mogelijkheid bieden zijn of haar wereld te vergroten. Door een instrument te bespelen, te sporten, talenten te ontwikkelen en zich cultureel te verdiepen. Ieder kind heeft recht om te dromen over later. Nog te vaak lukt dat niet door stress of geldzorgen thuis. We willen daar wat aan doen.

De schooldag willen we voor alle kinderen verrijken. Voor de basisscholen waar de achterstanden groter zijn, zijn er extra uren voor basisvaardigheden, sport, cultuur en talentontwikkeling beschikbaar. Jongeren helpen we om een startkwalificatie te halen, dat biedt toekomstperspectief. En we hebben extra aandacht en middelen voor kinderen in de gebieden waar dat het meest nodig is. Kansengelijkheid voor alle inwoners van onze regio is ons leidmotief.

Armoede en schulden hebben effect op het hele gezin. Meer dan tien procent van onze inwoners heeft te maken met problematische schulden. Alleen kwijtschelden leidt niet tot de oplossing. **We willen met behulp van mensen die eerder in de armoede of schulden zaten, voorkomen dat andere mensen in dezelfde situatie belanden. En hen die erin zijn beland, eruit helpen.**

In delen van de regio zijn lees- en digitale vaardigheden een probleem. We willen fors investeren om deze achterstanden aan te pakken, want als je kan lezen en digitaal je weg vindt, maakt dat het leven op vele fronten fijner.

Gezondheid verbeteren werkt voor geen meter met de belerende methode: u rookt te veel, u drinkt te veel, u bent te dik. **Wij geloven in een andere, positieve benadering. Beschikbaarheid van sport en bewegen, minder zoetigheid en snoep op scholen en op het werk en meer sociale samenhang.** Eenzaamheid en stress zijn de grootste ziekmakers. Meer gemeenschapszin en omkijken naar elkaar is de oplossing en dat maken we mogelijk.

We willen jongeren helpen en schooluitval voorkomen. En we bieden Nij Begunbanen voor mensen die een nieuwe kans verdienen om aan het werk te komen en mee te doen in de samenleving.

We investeren fors om de sociale achterstanden in te halen. We investeren in de komende generaties. Want dit is een marathon, geen sprint. We moeten structureel ingrijpen en langjarig vasthouden. De resultaten zie je niet allemaal op korte termijn. Maar we moeten wel vandaag beginnen om het verschil te maken voor morgen en overmorgen. En we zullen ook de tussenresultaten monitoren op tussendoelstellingen. Zodat we uiteindelijk het doel behalen: het opheffen van alle structurele achterstanden. **We houden vol. Met de wille vast as stoal.**

Wat we wel en niet doen

Met de sociale agenda pakken we heel veel zaken aan, maar we doen we ook drie dingen bewust niet. We dichten geen gaten in begrotingen. Voldoende Rijksfinanciering voor regionale en maatschappelijke taken is een noodzakelijke randvoorwaarde die niet gecompenseerd kan worden vanuit de sociale agenda. Dat is niet onze taak en het budget is daarvoor ook niet toereikend. We spreken het Rijk aan om voldoende middelen te leveren. Ten tweede bieden we geen inkomenssteun aan individuele bewoners. Bestaanszekerheid bieden, vraagt om voldoende inkomen uit werk of de sociale zekerheid. Daarover is het advies van de Commissie sociaal minimum verschenen. Het is aan het Rijk om daaraan invulling te geven. En ten derde worden wegen en openbaar vervoer niet uit de sociale agenda gefinancierd. Rijk en regio zijn samen verantwoordelijk voor goed openbaar vervoer en goede infrastructuur.

Wat we wel doen, doen we goed. We kiezen een aantal zaken die we structureel willen verbeteren met de sociale agenda. We zetten het budget heel doelgericht in, zodat we echt het verschil kunnen maken. We versnipperen en verstrooien niet. Ten tweede, de sociale agenda is een zaak van lange adem. We houden vol en laten ons niet afleiden. We veranderen slechts van koers als er evident betere methoden zijn om de door ons gestelde hoge doelen te bereiken. En ten derde zorgen we ervoor dat het geld niet wordt verspild. Het komt terecht, daar waarvoor het is bedoeld. Daarop baseren we de keuze voor de uitvoering van de agenda.

3 Maatregelen en budgetten

Uit de opdracht, doelen, uitgangspunten en fundamenten onder de sociale agenda komen keuzes naar voren. Op de vier terreinen willen we structureel het verschil maken voor de regio.

Op basis van de publieksbijeenkomsten, de honderden gesprekken en de expertsessies werkten we uit welke maatregelen denkbaar zijn om de sociale agenda te realiseren. Daarbij hebben we strak vastgehouden aan de tien gestelde doelen en de uitgangspunten. Zo doen we wat we doen goed. Beter één ding goed, dan twee dingen half. We zorgen voor een generatielange financiering. Dat zorgt voor rust en betere kwaliteit. We sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande succesvolle initiatieven. En we doen zoals vastgelegd in de doelen en uitgangspuntennotitie een aantal zaken niet: het dempen van gaten op de gemeentebegroting, inkomenspolitiek en het financieren van vervoer. Daarvoor staat het Rijk aan de lat.

De sociale agenda is meer dan een optelsom van afzonderlijke maatregelen. We hebben zoveel mogelijk geredeneerd vanuit samenhang, die ontstaat vanuit onze fundamenten: gemeenschapszin en trots stimuleren, er eerder bij zijn en fundamentele problemen structureel aanpakken. De combinatie van de 16 voorgestelde maatregelen zorgt ervoor dat we de doelen bereiken.

Gemeenschapszin en trots

Om de leefbaarheid en sociale cohesie te bevorderen willen we het vertrouwen teruggeven aan de inwoners. Initiatieven van inwoners kunnen tot tienduizend euro voor mooie maatschappelijke, culturele, sportieve doeleinden laagdrempelig worden ingediend. Dorps- en wijkondersteuners helpen waar dorpen en wijken erom vragen. Er is geld om op 276 plekken dorpshuizen of andere publieke ruimtes te verbeteren of op te richten. Ontmoeting ligt aan de basis van sociale samenhang. En met jongeren en opbouwwerk willen we gericht wijken waar het minder mee gaat steunen. Dat geldt ook voor buurtsportcoaches die bewegen stimuleren en cultuurcoaches die cultuur toegankelijker maken. En we steunen de Groningse en Noord-Drentse cultuur.

Er eerder bij zijn

Bij zwangerschap staan we aankomende ouders bij en stellen we hen in de gelegenheid om met andere aankomende ouders te ervaren wat erop je af komt en van elkaar te leren. Zo voorkomen we dat al in de eerste jaren van het leven onherstelbare schade ontstaat. Bij de huisarts is via Welzijn op Recept toegang tot sociaal-maatschappelijke steun als de vraag niet medisch is, maar er bijvoorbeeld persoonlijke, financiële of relationele problemen spelen.

Ook versterken we met de brugfunctionaris en pedagogisch medewerkers de hulp aan jeugd op basis- en voortgezet onderwijs. De mentale gezondheid van jongeren wordt

verbeterd. Hulp is makkelijk aanspreekbaar en dicht in de buurt. Dit maakt mentale problemen bespreekbaar en leidt ertoe dat er eerder bijgesprongen kan worden en als het nodig is in te grijpen. Ook gaan we vroegtijdige schooluitval tegen en steunen we programma's die de weerbaarheid van jongeren vergroten. Wanneer jongeren beter in hun vel zitten en de kans hebben om mee te doen in de samenleving, draagt dat bij het tegengaan van criminaliteit en ondermijning.

Fundamentele problemen structureel aanpakken

De financieel grootste maatregel betreft extra uren onderwijs op basisscholen: twee uur voor alle kinderen tot zes uur voor de scholen met de meest kwetsbare kinderen. Dit is een bewezen effectieve methode om de wereld van kinderen letterlijk te vergroten en draagt bij aan het wegwerken van structurele achterstanden.

Om armoede te bestrijden en de schuldenproblematiek aan te pakken helpen buddy's mensen weer zelf regie over het leven te krijgen. De financiële weerbaarheid wordt vergroot. Gezinnen in problemen worden bijgestaan. Dat vermindert stress. Met Nij Begun banen bieden we bestaanszekerheid in inkomen en werk voor een kwetsbare groep die nu nog langs de kant staat. De achterstanden op het gebied van (digitale) geletterdheid zijn in delen van de regio groot. Daarvoor komt een stevig programma om die achterstanden weg te werken.

Meerdere doelen per maatregel

Alle maatregelen dienen meerdere doelen. Zo leidt het verminderen van schuldenproblemen in gezinnen tot betere onderwijsprestaties, minder stress en een betere gezondheid. Betere geletterdheid leidt tot grotere baankansen, een kleinere kans op financiële problemen en een betere ervaren gezondheid. Maatschappelijke organisaties als sport- en cultuurclubs dragen bij aan meer bewegen, meer sociale cohesie, minder eenzaamheid, een betere gezondheid en nog veel meer. Kortom, de doelen worden via verschillende wegen bereikt. Op basis van de analyses en gesprekken komen we tot een sociale agenda met 16 maatregelen.

Met de keuzes die we maken, doen we ook veel andere mooie, nuttige zaken niet. Niet alle aangedragen voorstellen konden we overnemen. Daarvoor is het budget niet toereikend. Het totale budget voor de sociale agenda bedraagt 3,5 miljard euro over een periode van 30 jaar. In de fichebundel werkten we maatregelen uit en laten we zien dat alleen al deze voorstellen optelden tot vele malen 'overtekening' van het beschikbare budget. En dat zijn niet eens alle suggesties die zijn gedaan.

Er moest dus worden gekozen. We zijn ervan overtuigd dat met de voorgestelde maatregelen op het gebied van leefbaarheid, onderwijs, gezondheid en armoede en participatie het grootste verschil kan worden gemaakt in de regio Groningen en Noord-Drenthe. Dat we hiermee gemeenschapszin en trots stimuleren. Er eerder bij zijn. En

de structurele problemen fundamenteel te lijf gaan. Met draagvlak onder inwoners, van maatschappelijke instellingen, regio en Rijk.

In onderstaande financiële tabel staan de maatregelen uit de sociale agenda samengevat. Natuurlijk is niet alles gelijk in 2025 op het structurele niveau ingevoerd. Sommige kunnen snel, voor andere duurt het jaren. Met de financiële opbouw van de verschillende maatregelen is rekening gehouden, zodat alle voorstellen gerealiseerd kunnen worden binnen het budget van 3,5 miljard voor de komende 30 jaar. In de volgende paragrafen worden de maatregelen toegelicht en uitgewerkt.

Tabel 1. Overzicht van maatregelen van de sociale agenda in bedragen per jaar.

Thema/ maatregel	budget per jaar (mln. euro)
Vergroten van de leefbaarheid;	
Inwoners aan zet met eigen budget	6,5
Ontmoetingsplekken (138 mln. incidenteel; 138/30=4,6 mln.)	4,6
Wijk en dorp aan zet met wijk- en dorpsondersteuning	6,5
Opbouwwerk/jongerenwerk/buurtsport-/cultuur coaches	9,4
Van Drenthe tot aan 't Wad: cultuur en erfgoed	4,0
Kansen voor kinderen, jongeren en de volgende generatie	
Tijd voor toekomst (2u generiek + 6u specifiek)	36,0
Brugfunctionaris primair onderwijs	6,4
Versterking pedagogische omgeving in het voortgezet onderwijs	3,5
Stevige basis voor taal en (digitale) geletterdheid	8,0
Deelnemen aan werk en verminderen van armoede	
Nij Begunbanen	10,0
Doorbreken van generatiearmoede met buddy's en doorbraakaanpak	4,0
Versterken financiële weerbaarheid	6,7
Verlagen aantal vroegtijdig schoolverlaters	4,0
Verbeteren van (mentale) gezondheid	
Kansrijke start: ondersteuning rondom zwangerschap	6,5
Welzijn op recept	7,6
Vergroten mentale weerbaarheid jongeren	5,0
Generatielang (30 jaar) budget:	**128,7**

€ 6,5 miljoen

3.1 Inwoners aan zet met eigen budget

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Initiatieven van inwoners krijgen een eigen budget om zelf invulling te geven aan maatregelen die de leefbaarheid, sport, cultuur en sociale cohesie verbeteren. Er is weinig tot geen (overheids-)toetsing, waardoor bewonersinitiatieven laagdrempelig de ruimte krijgen. Bundeling van initiatieven op wijk- of dorpsniveau is mogelijk.

Waarom is de maatregel nodig

Uit de vier regionale bijeenkomsten is gebleken dat inwoners graag zien dat gewaardeerd wordt wat er al is. En dat lokale initiatieven worden gesteund, zonder procedurele poespas.

Deze maatregel gaat verder in het geven van vertrouwen. Elk initiatief dat de gemeenschap, sport, cultuur of anderszins sociale cohesie stimuleert, krijgt toegang tot een laagdrempelig budget van maximaal 10.000 euro. Een korte beschrijving vooraf en verantwoording achteraf van de bestede middelen is voldoende. Hiermee worden initiatieven in wijken en dorpen gestimuleerd.

Waar zitten de raakvlakken met wat er al loopt

De nieuwe regeling wordt zo laagdrempelig mogelijk vormgegeven, met name op het gebied van de vereisten voor de aanvraag. Op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren met de huidige regeling van Loket Leefbaarheid van het NPG zal de maatregel nader worden ingevuld. Hierbij is het streven om uit te gaan van één regeling om te voorkomen dat twee regelingen naast elkaar lopen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Deze maatregel heeft een sterk effect op leefbaarheid, de kwaliteit van leven, en sociale cohesie oftewel gemeenschapszin in wijken en dorpen en ondersteunt met name de kracht van bewoners om de eigen leefomgeving in te richten en te verbeteren. Dit heeft ook positieve effecten op andere doelstellingen, zoals op gebied van participatie en trots. Op termijn leidt dit tot meer samenredzaamheid en een positief effect op de gezondheid. Deze maatregel is daarmee gericht op het versterken van de sociale leefbaarheid (doel 9) en het vergroten van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit (doel 10), maar heeft ook effecten op het verbeteren van de (mentale) gezondheid (doel 4).

Budget

Uitgaande van een gemiddeld aangevraagd budget van 6.500 euro kunnen hiermee jaarlijks duizend initiatieven in Groningen en Noord-Drenthe worden ondersteund. De kosten bedragen 6,5 miljoen euro per jaar.

€ 4,6
miljoen

3.2 Ontmoetingsplekken

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel zorgt ervoor dat elk dorp en elke wijk een ontmoetingsplek heeft. Dit kan door het realiseren van nieuwe plekken, maar ook door herontwikkeling, renovatie of verduurzaming van bestaande gebouwen. De invulling van de ontmoetingsplek per wijk of dorp is sterk afhankelijk van de lokale situatie, de wensen van de inwoners en de wenselijkheid en mogelijkheid om de ontmoetingsruimte mede in te vullen vanuit maatschappelijke organisaties.

Waarom is de maatregel nodig

Goede ontmoetingsplekken in dorpen en wijken zijn van groot belang voor de leefbaarheid en sociale cohesie van de lokale gemeenschappen. Het betreft fysieke plekken zoals dorps- en buurthuizen, maar kunnen ook andere vormen hebben afhankelijk van de wensen van de bewoners van dorp of wijk. Veel dorpen en wijken hebben ontmoetingsplekken, maar veel ook niet. Daar waar ze wel aanwezig zijn, zijn de accommodaties vaak verouderd of zijn op een ongewenste plaats gesitueerd.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

De invulling van de ontmoetingsplaats per wijk of dorp is sterk afhankelijk van de lokale context, de wensen van de inwoners en de wenselijkheid en mogelijkheid om de ontmoetingsruimte mede in te vullen vanuit maatschappelijke organisaties. Als het nu gaat om werk/participatie, zorg, bibliotheek, de combinatiemogelijkheden zijn legio. In Groningen en Noord-Drenthe zijn al veel voorbeelden hoe dit kan worden ingevuld. Bijzondere aandacht is er hierbij voor jongeren en ouderen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Uit de literatuur en vanuit de gesprekken die gevoerd zijn, blijkt dat het creëren van ontmoetingsplekken een belangrijke basis is voor de kwaliteit van leven in dorpen en wijken. Ontmoetingsplekken zijn het fundament van de sociale infrastructuur omdat het inwoners in staat stelt elkaar te ontmoeten en laagdrempelig contact te hebben met elkaar en maatschappelijke functies en organisaties. Dit stimuleert de samenredzaamheid. Hiermee draagt deze maatregel vooral bij om de leefbaarheid en sociale cohesie te versterken (doel 9). De verschillende invulmogelijkheden van de ontmoetingsruimten bieden ook de kans om een bijdrage te leveren aan de bevordering van (digitale) geletterdheid (doel 2), verbetering van de mentale gezondheid (doel 4) en het vergroten van arbeidsparticipatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan (doel 8).

Budget

Uitgaande van een voorziening voor gemiddeld 2.500 inwoners, gaat het om maximaal 276 voorzieningen. Dit komt overeen met het aantal dorpen en wijken. Uitgaande van een maximale bijdrage van 0,5 miljoen euro per voorziening omvat deze maatregel een maximale incidentele uitgave van 138 miljoen euro.

3.3 Wijk en dorp aan zet met wijk- en dorpsondersteuning

€ 6,5 miljoen

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Er wordt budget beschikbaar gesteld om wijk- en dorpsondersteuners aan te nemen ‘in dienst van wijk of dorp’. De wijk- en dorpsondersteuner zet zich in voor de wijk of het dorp om de leefbaarheid te verbeteren. De wijk- en dorpsondersteuner versterkt het verenigingsleven en de organisatie van sociale activiteiten, is spin in het web ten behoeve van de lokale vrijwilligers, ondersteunt informele zorg, legt verbinding met sociaal en medisch domein en staat dorpsbewoners bij in hun relaties met overheid en instanties zoals zorgorganisaties. Hiermee voeren Groningers en Noord-Drenten in hun wijken en dorpen zelf de regie ter versterking van de leefbaarheid en noaberschap. Als op lokaal niveau blijkt dat wijk- en dorpsondersteuners minder goed werken, kan het budget ook voor bredere wijk- en dorpsondersteuning worden aangewend.

Waarom is de maatregel nodig

De leefbaarheid en sociale cohesie in de wijken en dorpen staat of valt met een sterke lokale gemeenschap, die zelf in staat is om regie te voeren. In Groningen en Noord-Drenthe zijn veel actieve bewoners en vrijwilligers om hier de schouders onder te zetten. In de praktijk lopen lokale gemeenschappen echter tegen problemen aan waarbij de professionele inzet van een wijk- of dorpsondersteuner helpt om de organisatie van de benodigde activiteiten te vergemakkelijken en om de noodzakelijke verbinding te maken met de betrokken instanties zoals gemeente, woningcorporatie, welzijnsinstellingen en zorgverleners. Hier zijn in dorpen de afgelopen tien jaar al veel goede ervaringen opgedaan zoals met Wedde dat 't Lukt en Beweegdorp Norg.

In 2020 is door Aletta Jacobs School of Public Health een evaluatie uitgevoerd waaruit een positief beeld naar voren komt vanuit drie onderzochte casussen. In wijken is er minder ervaring met de inzet van wijkondersteuners. Met deze maatregel wordt ook in wijken ondersteuning van bewoners mogelijk gemaakt.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

De afgelopen jaren zijn er al veel ervaringen opgedaan met dorpsondersteuners. In Groningen en Noord-Drenthe wordt dit al ondersteund vanuit Groningen Dorpen en de Brede Overleggroep Kleine Dorpen Drenthe (BOKD). Hier sluit de maatregel bij aan. Verder zijn er raakvlakken met andere maatregelen uit de sociale agenda, zoals de ontmoetingsplekken en de maatregel ter versterking van opbouwwerk, welzijnswerk, buurtsportcoaches en cultuurcoaches in wijken.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Effecten van de maatregel liggen op het gebied van de stijging van het welbevinden in de wijken, buurten en dorpen waar dorpsondersteuning plaatsvindt. Een versterkte sociale cohesie, met sterke gemeenschappen zorgt voor lokale trots. Een gevolg van de maatregel is een lager beroep op formele vormen van zorg en betere verbinding met de instanties. Hiermee draagt deze maatregel in de eerste plaats bij aan het versterken van de sociale leefbaarheid (doel 9). Indirect en op termijn zal deze maatregel bijdragen aan meer gezonde levensjaren (doel 3), een verbeterde (mentale) gezondheid (doel 4) en het vergroten van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit (doel 10).

Budget

De maatregel gaat uit van één dorps- of wijkondersteuner per 4.500 inwoners en ziet erop toe dat de helft van de dorpen en wijken gebruik zal maken van deze ondersteuning, wat naar inschatting neerkomt op 6,5 miljoen euro per jaar.

€ 9,4 miljoen

3.4 Opbouwwerk /jongerenwerk /buurtsportcoaches /cultuurcoaches

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel investeert in fijn met elkaar samenleven. Dit doen we op diverse manieren, met opbouwwerkers, jongerenwerkers, buurtsportcoaches en cultuurcoaches. Met hen wordt gewerkt aan een gezamenlijk opgave: het vormen en versterken van gemeenschappen van inwoners en het versterken van de eigen regie over het leven en de omgeving. De inzet is vooral gericht op wijken en buurten waar de seinen op het gebied van de brede welvaart het meest op rood staan.

Waarom is de maatregel nodig

In bepaalde dorpen en wijken in de regio staat de leefbaarheid onder druk. Dat is een optelsom van onder andere slechte bestaanszekerheid, gezondheid en sociale cohesie. Het sociale weefsel vertoont hier als het ware gaten. Hier is extra inzet en investering nodig om het perspectief te kunnen herstellen. Dat gaat niet vanzelf.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Gemeenten, maar ook woningcorporaties, doen al veel aan opbouwwerk. Daar moet de inzet uit deze maatregel bij aansluiten. Die hangt samen met andere onderdelen van de sociale agenda: van schulden, arbeidsparticipatie tot en met mentale gezondheid. En er zijn raakvlakken met de situatie in deze wijken en dorpen. Samenlevingsopbouw is daarmee niet alleen een taak van het opbouwwerk-breed maar in feite van de gehele sociale agenda. Uiteraard zit hier ook een samenhang met wijk- en dorpsondersteuning en initiatieven van de bewoners zelf. De maatregel draagt ook bij aan preventie in het kader van veiligheid en ondermijning.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Vormen van opbouwwerk dragen bij aan het versterken van de sociale basis door aan veerkrachtige gemeenschappen te bouwen. Een versterking van de sociale basis werkt op tal van terreinen door. En wel primair aan doel 9: het versterken van de sociale leefbaarheid. En secundair werkt dit door in de verlaging van de (intergenerationele) armoede (doel 6), het vergroten van arbeidsparticipatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan (doel 8) meer bewegen en gezonder leven (doel 5) en het aantal gezonde levensjaren (doel 3).

Budget

Deze maatregel gaat uit van één sociaal werker (zoals een opbouwwerker, jongerenwerker, buurtsportcoach, cultuurcoach) per 2.500 inwoners. Ingeschat wordt dat ongeveer een derde van de wijken en dorpen in de regio (met in totaal 230.000 inwoners van de 690.000 in totaal) onder de criteria zal vallen. De maximale kosten hiervoor bedragen 9,4 miljoen euro per jaar.

€ 4
miljoen

3.5 Van Drenthe tot aan ’t Wad: Cultuur en erfgoed

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel ondersteunt initiatieven die de drempels verlagen voor deelname aan cultuur in en vanuit de regio. Daarnaast stimuleert de maatregel het Nedersaksisch, specifiek via ontmoetingsplekken (‘Toal op Stee’) en scholen (‘Toal op Schoule’).

Om mensen te bereiken, zijn media onontbeerlijk. In Heerlen-Noord doen ze goede ervaringen op met het bezorgen van kranten in gezinnen waar geen krant wordt gelezen om de leesvaardigheid te bevorderen. Dagblad van het Noorden (DvhN) wil hiervan leren. De wereld wordt met behulp van regionale media vergroot. RTV Noord wil met behulp van nieuw te vormen communities bijdragen aan de doelen van de sociale agenda.

Waarom is de maatregel nodig

Een groot deel van de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe neemt nu niet of nauwelijks deel aan culturele activiteiten. Deze maatregel biedt meer laagdrempelig culturele initiatieven om ervoor te zorgen dat méér en nieuw publiek geniet en/of deelneemt aan culturele activiteiten. In alle delen van Groningen en Noord-Drenthe wordt gestreefd naar een goede toegang tot cultuur.

Daarnaast is het Nedersaksisch tanende. Van de generatie geboren in 1994 gebruikt zes procent het Gronings in de thuissituatie. Het Nedersaksisch wordt- in tegenstelling tot het Fries en Limburgs- niet meer door brede lagen van de bevolking gesproken. Gaat deze unieke taal verloren dan gaat ook het hart van ons authentiek cultureel erfgoed verloren. De inzet is deze ontwikkeling te keren. Ontmoeting van jong tot oud, van 'boeren, burgers en buitenlui' in de eigen taal geeft een gevoel van trots, binding en zelfbewustzijn. De internationaal bewezen methode language nests wordt hierbij benut. Regionale media als RTV Noord en DvhN zijn graag bereid om vanuit hun functie bij te dragen aan de doelen van de sociale agenda. Zij hebben een groot bereik. Dat maakt samenwerking met regionale media zowel maatschappelijk doeltreffend als kosteneffectief.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Er lopen tal van initiatieven op het gebied van Nedersaksisch, met name door de RUG, erfgoedpartners, RTV Noord en DvhN. In de huidige cultuurnota (2025-2028) van de Provincie Groningen staan activiteiten voor cultuur in en vanuit de regio. Ook in de cultuurnota van Drenthe geldt dit als belangrijk thema. Deze maatregel sluit hierbij aan. RTV Noord en DvhN zijn de belangrijkste spelers om de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe te bereiken en dragen de ontwikkeling van de brede welvaart in de regio een warm hart toe.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

De maatregel is gericht op een grotere toegankelijkheid in de cultuur en het realiseren van doel 10, vergroting van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit. De inzet op de regionale taal 'als essentiële uiting van de regionale cultuur' draagt eveneens in bij aan dit doel. Als kinderen zowel de standaardtaal als de minderheidstaal beheersen dan presteren ze beter op school. Dit komt door een combinatie van betere cognitieve vaardigheden en een verbetering van de lees- en schrijfvaardigheid. De doelen van de sociale agenda op het gebied van meer bewegen en gezonder leven (doel 5), versterken van sociale leefbaarheid (doel 9) en leesvaardigheid (doel 2) kunnen met behulp van de kennis, inzet en het bereik van regionale media effectiever worden bereikt.

Budget

Het slechten van drempels in de cultuur, het stimuleren van het Nedersaksisch en de bijdragen aan RTV Noord en DvhN ten behoeve van de doelen van de sociale agenda worden tezamen begroot op 4 miljoen euro per jaar.

€ 36
miljoen

3.6 Tijd voor toekomst (twee uur generiek, zes uur specifiek)

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Met Tijd voor Toekomst (de verrijkte schooldag) kunnen basisscholen al hun leerlingen extra ontwikkeluren aanbieden boven op de onderwijstijd. Met dit verrijkte schoolaanbod kunnen scholen inzetten op talentontwikkeling, gezondheid en bewegen, kunst en cultuur en welzijn. Tijd voor Toekomst biedt twee verrijkte lesuren per week aan alle scholen. Voor de scholen met een populatie die het extra nodig heeft, wordt dit uitgebreid tot zes uur per week. Scholen krijgen hiervoor budget, inclusief kosten voor schoolcoördinatie.

Waarom is de maatregel nodig

Niet elk kind heeft toegang tot dezelfde hulpbronnen voor een optimale ontwikkeling. School is de plek waar alle kinderen samenkomen. Daar wordt naast de basisvakken ook gewerkt aan de persoonlijke ontwikkeling en het toekomstperspectief van alle kinderen. Door op alle scholen een gelijke basis te bieden met minimaal twee uur extra ontwikkeluren boven op de onderwijstijd, worden alle kinderen in de regio bereikt.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Al sinds 2020 bieden scholen in de regio een verrijkt schoolaanbod aan. Op dit moment draait het programma Tijd voor Toekomst op 71 basisscholen in de regio in tien gemeenten. Dit wordt nu nog bekostigd uit tijdelijke financiering vanuit verschillende subsidiestromen: het Nationaal Programma Groningen, de Regio Deal Oost-Groningen, de Regio Deal Groningen-Noord, gemeenten en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) (subsidieregeling School en Omgeving). Het provinciale team verbindt deze trajecten aan elkaar, terwijl de Hanze betrokken is bij de begeleiding en monitoring van de scholen. Hierdoor is in de regio breed ervaring opgedaan met dat wat werkt in het verrijkte aanbod.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

De maatregel draagt bij aan gelijke ontwikkelkansen voor kinderen door het verrijkte aanbod beschikbaar te stellen voor alle kinderen. Dit is één van de belangrijkste randvoorwaarden voor impact op gelijke kansen. Met een verrijkt schoolaanbod is het mogelijk impact te hebben op de ontwikkelingskansen en vaardigheden van kinderen (bijvoorbeeld een sport- en beweegprogramma kan bijdragen aan gezondheidsvaardigheden) en op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Ook is er een impact op andere gebieden, zoals zelfvertrouwen, schoolplezier en verbondenheid met school en medeleerlingen.

Het ontstaan van impact hangt wel duidelijk samen met een aantal randvoorwaarden, waaronder het belang van een gezamenlijke visie op basis van expliciete en gedeelde doelen, centrale aansturing, een integrale aanpak van interprofessioneel werken en sturing op kwaliteit. Een langetermijnperspectief voor Tijd voor Toekomst is daarom essentieel. Naast bijdrage aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1), draagt deze maatregel daarom ook bij aan het verbeteren van de (mentale) gezondheid (doel 4), meer bewegen en gezonder eten (doel 5) en het verminderen van (intergenerationele) armoede (doel 6).

Budget

Om dit programma op alle scholen te implementeren is een totaalbudget van 36 miljoen euro vereist. Voor de uitbreiding naar alle basisscholen in de regio Groningen en Noord-Drenthe gaan we uit van een opbouwperiode van zeven jaar. In het schooljaar 2032-2033 is de maatregel structureel en breed uitgevoerd.

€ 6,4 miljoen

3.7 Brugfunctionaris primair onderwijs

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Basisscholen krijgen structureel een brugfunctionaris die zich richt op de brede ontwikkeling van kwetsbare kinderen en hun gezinnen. Op basis van signalen en vragen van leraar of ouder, biedt de brugfunctionaris laagdrempelig en vroegtijdig ondersteuning aan kind en gezin. Dit kan in de vorm van een luisterend oor, advies aan ouder en/of leraar, meehelpen met praktische aanvragen rondom financiële vergoedingen en doorverwijzing naar andere expertise binnen het sociaal domein. De brugfunctionaris versterkt en verstevigt de pedagogische basis op school en het integraal werken binnen onderwijs en het brede sociaal domein.

Waarom is de maatregel nodig

Niet alle kinderen kunnen goed meedoen op school. Bijvoorbeeld doordat er vragen of zorgen zijn over financiën, zorg of een onveilige situatie thuis. Het lukt school niet altijd goed om hierbij te ondersteunen. Leraren hebben soms moeite om ouders te bereiken en kunnen niet altijd de tijd vrijmaken om hen te ondersteunen. Andersom ervaren gezinnen soms een drempel om naar de school toe te stappen. De brugfunctionaris slaat ‘de brug’ tussen het gezin thuis, het kind op school en – waar nodig – met professionals, instanties en partners in de wijk. Zo hebben ouders iemand die naast hen staat, kunnen leraren zich blijven concentreren op hun kerntaak en komen leerlingen beter aan leren toe.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

In 2011 is de Gemeente Groningen gestart met het inzetten van de brugfunctionaris op school. Hiermee is Groningen een voorloper in Nederland. Ook in de regio bestaat de

brugfunctie – soms met andere accenten en onder een andere noemer. Per schooljaar '24-'25 is aan 34 basisscholen in de regio de driejarige landelijke regeling Brugfunctionaris toegekend, maar er zijn veel meer aanvragen gedaan bij het ministerie van OCW.
In diverse gemeenten in de regio lopen (tijdelijke) pilots met de brugfunctionaris, jeugdondersteuner of kind-ouderondersteuner, veelal bekostigd uit lokale of regionale middelen. De Hanzehogeschool, Gemeente Groningen en het Jeugdeducatiefonds geven samen in opdracht van OCW, invulling aan het landelijke kennisdelingsaanbod Brugfunctionaris. In de regio is zowel veel kennis over als ervaring opgedaan met de 'brugfunctie' in het basisonderwijs. Het voorstel is om deze inzet structureel te maken en breed aan te bieden.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Een brugfunctionaris gaat relaties aan met de ouders/verzorgers en de leerlingen en draagt zo bij aan vroegtijdige signalering bij problemen, extra hulp of ondersteuning en het doorverwijzen naar de juiste instanties. Daarnaast draagt een brugfunctionaris bij aan vertrouwen van ouders/leerlingen in de school en het verkleinen van de kloof tussen de thuis- en schoolsituatie. Door vroegtijdig problemen in de thuissituatie (zoals kindermishandeling) te signaleren en daar wat aan te doen, werkt deze maatregel preventief en draagt het bij aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren en het verbeteren van de (mentale) gezondheid. De inzet van de brugfunctionaris/kind-ouderondersteuner draagt in de eerste plaats bij aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1). Verder is de inzet gericht op het verbeteren van de (mentale) gezondheid (doel 4) en het verminderen van (intergenerationele) armoede (doel 6).

Budget

De totale kosten worden geraamd op 6,4 miljoen euro voor in totaal 64 voltijds brugfunctionarissen. Voor de inzet van brugfunctionarissen in de regio Groningen en Noord-Drenthe wordt een opbouwperiode van vier jaar genomen.

€ 3,5
miljoen

3.8 Versterking pedagogische omgeving in het voortgezet onderwijs

OMSCHRIJVING MAATREGEL

De pedagogische omgeving op alle voortgezet onderwijs (VO) scholen wordt structureel versterkt met een verbindende professional die op school de randvoorwaarden biedt voor sociale veiligheid en het welbevinden van de jongeren. Deze professional kan zijn: een brugfunctionaris, jongerenwerker, sociaal werker, of pedagogische conciërge. De inzet binnen de school draagt bij aan het kunnen leren en ontwikkelen van jongeren, alsook aan de normalisering, vroegsignalering en aanpak van sociaal-maatschappelijke problematiek zoals ondermijning en onveiligheid thuis en in de omgeving. Hiermee wordt een brug geslagen tussen jongeren, school en omgeving.

Waarom is de maatregel nodig

De school is de plek waar jongeren samenkomen en waar gewerkt wordt aan de persoonlijke ontwikkeling en het toekomstperspectief van alle jongeren, in een leeftijdsfase waarin toenemende zelfstandigheid, identiteitsontwikkeling en groepsvorming belangrijk worden. Hiermee is school meer dan alleen een pedagogisch-didactische omgeving. Het is een centrale plek waar kansen, maar ook maatschappelijke problemen en uitdagingen zoals onveiligheid en ondermijning samenkomen. Dat vraagt om versterking van de pedagogische omgeving op school. Het verminderen van de kansenongelijkheid vraagt om een structurele bijdrage voor de inzet van professionals die de juiste verbindingen kunnen maken tussen de jongeren, school en omgeving.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

In 2011 is de Gemeente Groningen gestart met het inzetten van de ‘brugfunctie’ op school voor de versterking van de pedagogische omgeving. Hiermee is Groningen een voorloper in Nederland. Voor de regio is het belang van deze inzet in het voortgezet onderwijs groot. Dat blijkt ook uit het regionale bestuurlijke platform VO/MBO, dat in het ambitiedocument “Doorbreken” (oktober 2024) hiervoor pleit.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

De verbindende professional kan vroegtijdig inspelen op problemen en zorgen van of rondom de jongere in samenspraak met de jongere, zodat deze goed kan blijven meedoen op school, gesterkt wordt in weerbaarheid en niet voortijdig uitvalt. Hiermee is de versterking van de pedagogische omgeving ondersteunend aan veiligheid, sociaalemotionele ontwikkeling en aan de inzet op het voorkomen van voortijdige schooluitval. Deze maatregel werkt preventief en draagt bij aan het vergroten van gelijke kansen voor jongeren en het verbeteren van de (mentale) gezondheid. Door het versterken van de pedagogische omgeving op school met de verbindende professionals krijgen en houden leraren ruimte voor het uitvoeren van hun pedagogisch-didactische taken.

Deze maatregel draagt in de eerste plaats bij aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1). Verder is de inzet gericht op het verbeteren van de (mentale) gezondheid (doel 4), minder problematische schulden (doel 7) en het verminderen van (intergenerationele) armoede (doel 6).

Budget

Met deze maatregel kunnen alle VO-scholen een aantal dagen per week een professional inzetten. De totale kosten voor deze regeling bedragen dan structureel 3,5 miljoen euro per jaar.

€ 8
miljoen

3.9 Stevige basis voor taal en (digitale) geletterdheid

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Voor het versterken van taal en (digitale) geletterdheid zetten we in op twee onderdelen. Ten eerste het breed invoeren van de programma's Boekstart en Bibliotheek op school. Boekstart (kinderopvang) en Bibliotheek op school (PO, VO en MBO) zijn bestaande programma's en zorgen voor een passend en stimulerend leesaanbod voor kinderen en jongeren van 0 tot 23 jaar, gericht op het vergroten van de lees -en schrijfvaardigheid van alle kinderen en jongeren.

Ten tweede wordt ingezet op de versterking van innovatieve projecten rondom digitale geletterdheid. De Digital Literacy Coalition (DLC) zet in op het vergroten van de digitale geletterdheid van inwoners. DLC is een netwerkorganisatie van regionale onderzoeks- en maatschappelijke partners waarin onderzoek en uitvoering samenkomen in innovatieve projecten. Met de structurele financiering van projecten rondom digitale geletterdheid wordt een sterke basis gelegd voor het vergroten van digitale geletterdheid onder inwoners, met bijzondere aandacht voor de oudere inwoners.

Waarom is de maatregel nodig

In de regio ligt het percentage laaggeletterdheid rond het landelijke gemiddelde van 12 procent, maar binnen de regio zijn de verschillen groot. Landelijk zien we de lees -en schrijfvaardigheid onder kinderen en jongeren teruglopen. Het keren van deze trend begint bij kinderen en jongeren. Daar sluiten de programma's Boekstart en Bibliotheek op school op aan. Het aanbod en de bekostiging van deze programma's varieert per gemeente en staat onder druk. Met deze maatregel wordt dit aanbod breed en structureel uitgerold in de regio.

In Nederland heeft ca. 18-28 procent van de volwassenen beperkte digitale vaardigheden. Voor de regio gaat het dan om een groep van 82.000-132.000 volwassen inwoners. Digitale geletterdheid is een noodzakelijke voorwaarde voor deelname aan de samenleving, zeker ook voor oudere inwoners. De huidige projecten zijn afhankelijk van tijdelijke financiering. Vanuit de sociale agenda wordt een structurele basis geboden. Zo wordt kennis gedeeld en geleerd van ervaringen.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Deze maatregel sluit aan op landelijke programma's Boekstart en Bibliotheek op school. Voor digitale geletterdheid sluiten we aan op de uitvoering van projecten vanuit de regionale coalitie DLC. Zij heeft in de Provincie Groningen al ruime ervaring met projecten voor het verbeteren van digitale vaardigheden. Voor een regionale aanpak wordt verbinding gelegd met Drentse partijen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Boekstart en Bibliotheek op school zorgen met een stimulerend leesaanbod voor een

bredere, laagdrempelige toegang tot taal en (digitale) geletterdheid voor kinderen en jongeren. Hiermee ontstaat een meer gelijke basis voor het leren van taal en geletterdheid waarmee ook kinderen in een achterstandspositie en hun ouders bereikt worden. Door deze programma's breed beschikbaar te maken, dragen we bij aan een doorgaande lees -en taalvaardigheidslijn voor kinderen en jongeren. Een stimulerend leesaanbod sluit ook aan op de inzet op regionale taal in onze regio.

Met inzet op digitale geletterdheid worden inwoners geholpen om digitale technologie beter te begrijpen en toe te passen in hun dagelijkse leven. Deze vaardigheden dragen bij aan meedoen in de samenleving, aan het welbevinden en de gezondheid van inwoners. Deze maatregel draagt bij aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1), stimuleren van taal en (digitale) geletterdheid (doel 2) en aan meer gezonde levensjaren (doel 3).

Budget

Voor deze maatregel is in totaal 8 miljoen euro structureel begroot. 6 miljoen euro voor Boekstart en Bibliotheek op school en 2 miljoen euro voor de aanpak van digitale geletterdheid.

€ 10 miljoen

3.10 Nij Begunbanen

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel verruimt de mogelijkheid om te investeren in mensen die langdurig lang de kant staan. Samen met partners zoals woningcorporaties, welzijnsorganisaties, sociaal ontwikkelbedrijven en impactondernemers krijgen inwoners die langdurig langs de kant staan de mogelijkheid zich te ontwikkelen richting arbeidsmarkt.

Vanuit de sociale agenda wordt structureel bijgedragen aan het creëren van de opstap die mensen nodig hebben om vertrouwd en gemotiveerd te raken om richting arbeidsmarkt te bewegen. Hierbij worden bestaande belemmeringen opgelost tijdens het traject.

Daarna krijgen mensen de mogelijkheid voor doorstroom naar een tijdelijk dienstverband bij een sociaal ontwikkelbedrijf. Daarin wordt verder gewerkt aan de werknemersvaardigheden die nodig zijn voor duurzame uitstroom naar een reguliere werkgever. Dit kan gekoppeld zijn aan een baangarantie bij bijvoorbeeld een impactondernemer.

Indien niet direct uitstroom mogelijk is richting een reguliere werkgever kan er ook voor gekozen worden om aan de slag te blijven bij het sociaal ontwikkelbedrijf. Daarmee kunnen banen worden ingevuld van sociale en maatschappelijke waarde, zoals bijvoorbeeld het beheer en onderhoud van maatschappelijke locaties. Hiermee kan een grote groep mensen die langdurig langs de kant staan perspectief worden geboden.

Waarom is de maatregel nodig

Relatief veel mensen in de regio staan langdurig langs de kant. Dat aantal kan omlaag. Samen met inwoners en maatschappelijke partners worden belemmeringen weggenomen en wordt veerkracht versterkt. Het ontbreekt aan de structurele financiering om deze mensen de ondersteuning te bieden waarmee ze duurzaam een plek op de arbeidsmarkt kunnen bemachtigen. Met deze maatregel wordt zekerheid geboden over financiering en kan zowel de opstap als de baanzekerheid geboden worden.

Waar zitten raakvlakken met wat we al doen

De afgelopen jaren zijn in de regio al diverse initiatieven genomen om de ondersteuning aan mensen die langdurig thuiszitten te verbeteren. Daar bouwt de sociale agenda op voort. Zo nemen alle sociaal ontwikkelbedrijven in de arbeidsmarktregio Werk in Zicht deel aan Kansrijk Talent. Daarnaast wordt in Oost-Groningen al gewerkt met zogenaamde overbrugbanen. Hiervoor is tijdelijk financiering uit de Regio Deal Oost-Groningen beschikbaar. In de Gemeente Groningen wordt sinds enige tijd gewerkt met basisbanen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Door meer mensen deel te laten nemen aan de arbeidsmarkt verhogen we de arbeidsparticipatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan (doel 8). Door mensen een zeker inkomen te bieden verlagen we hiermee ook het aantal mensen in armoede (doel 6) en/of met problematische schulden (doel 7). Tot slot draagt de zekerheid van werk bij aan het verbeteren van de mentale gezondheid van onze inwoners (doel 4).

Budget

Met een budget van 10 miljoen euro kan voor 500 personen jaarlijks een traject worden gefinancierd. Door uitstroom naar regulier werk of een afspraakbaan kan over een langere periode een substantieel groter deel dan 500 mensen worden bereikt. De kosten bestaan uit 7,5 miljoen euro loonkosten en 2,5 miljoen euro begeleiding.

€ 4 miljoen

3.11 Doorbreken van generatiearmoede met buddy's en doorbraakaanpak

OMSCHRIJVING MAATREGEL

De ambitie is om jaarlijks met het programma Kansen voor Kinderen met 250 gezinnen/huishoudens in de regio te werken aan hun toekomstperspectief. Elk gezin wordt begeleid door een ervaringsdeskundige buddy. De buddy's kijken met de gezinnen wat zij nodig hebben om hun bestaanszekerheid en toekomstperspectief te verbeteren. Als bestaande oplossingen binnen het systeem niet werken, dan wordt maatwerk ingezet. Er wordt gewerkt met lokale doorbraakteams om oplossingen te realiseren die dichtbij mensen liggen.

Waarom is de maatregel nodig

Deze maatregel richt zich op gezinnen/huishoudens in armoede. Naar verhouding groeien in de regio veel kinderen op in een huishouden met risico op armoede. In heel Nederland leefde in 2022 5,2 procent van de minderjarige kinderen in een gezin dat moest rondkomen van een laag inkomen; 2,2 procent langdurig, terwijl dat in de provincie Groningen 5,8% van alle minderjarige kinderen was en 2,8 procent langdurig (Sociaal Planbureau Groningen). De problematiek is fors en de overdracht van generatie op generatie maakt het doorbreken van armoede complex.

Bij generatiearmoede ligt niet het gedrag aan de basis van de problemen, maar juist de omstandigheden en ervaringen die mensen in generatiearmoede al op jonge leeftijd meemaken. Daarom zijn het versterken van bestaanszekerheid en een passend systeem van dienstverlening rondom de gezinnen van belang. De buddy's weten uit ervaring hoe armoede en chronische stress voelen. Dat zorgt voor herkenning en erkenning van de onderliggende problemen. Uit onderzoek naar generatiearmoede blijkt dat er vaak één persoon was die het gezin hielp om patronen van generatiearmoede te doorbreken. Uit onderzoeken blijkt ook dat met de gezinnen (en niet buiten de gezinnen om) moet worden bepaald welke maatregelen een oplossing bieden. Het programma doet dat.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Het huidige programma is tijdelijk gefinancierd vanuit onder andere het Nationaal Programma Groningen en Regio Deal Oost-Groningen. De aanpak is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten en ervaringen uit de praktijk en in het bijzonder Doorbraaknetwerk Groningen en Kansrijk Groningen. Hun kennis en ervaringen vormen de basis voor de gezamenlijke aanpak Kansen voor Kinderen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Het doorbreken van de patronen van generatiearmoede en het versterken van de bestaanszekerheid met betere dienstverlening kan leiden tot minder stress, het afnemen

van concentratieproblemen, het toenemen van (zelf)vertrouwen en veerkracht, zodat er rust en ruimte ontstaat voor het verwerken van (jeugd)ervaringen en trauma, maar ook voor ontwikkeling en participatie. Er kan verbetering van de (mentale) gezondheid optreden en de kansen van kinderen en jongeren op een betere toekomst nemen toe. Armoede raakt aan alle leefdomeinen. Dat betekent dat deze aanpak bijdraagt aan het doorbreken van generatiearmoede (doel 6) en aan andere doelen, zoals vergroten gelijke kansen voor kinderen (doel 1), leefbaarheid, sociale cohesie in wijken en buurten (doel 9), minder schulden (doel 7), verbeteren mentale gezondheid (doel 4) en het verhogen van de arbeidsparticipatie (doel 8).

Budget

Deze maatregel kost 14.000 euro per huishouden, dus in totaal voor 250 huishoudens gaat het dan om 3,5 miljoen euro per jaar. Daarnaast is 0,5 miljoen euro beschikbaar voor maatschappelijke initiatieven om armoede aan te pakken.

€ 6,7
miljoen

3.12 Versterken financiële weerbaarheid

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel ziet op een effectievere aanpak van schuldenproblematiek. Bij de start van het traject formuleren inwoners zelfgekozen doelen. Vanaf het moment dat mensen zich aanmelden wordt van hen gevraagd om zich, afgestemd op hun talenten en mogelijkheden, in te zetten om de balans te vinden en te houden in hun inkomsten en uitgaven. Er wordt gewerkt met een nog te ontwikkelen budgetmethode waarbij de werkelijke inkomsten en uitgaven leidend zijn. Er is (financiële) coaching tijdens het traject. De ondersteuning kan ook breder worden ingezet bij bijvoorbeeld het vinden van betaald werk of andere vormen van participatie. Schuldeisers worden periodiek op de hoogte gehouden van de voortgang van het traject. Van schuldeisers wordt gevraagd bij aanvang van het traject in te stemmen met kwijting na afloop als inwoners zich gedurende de 18 maanden van een traject hebben ingespannen om de eigen doelen te bereiken. De schuldeisers ontvangen na deze 18 maanden een uitdeling, daarna volgt nazorg. Aanvullend voorziet de maatregel in een (doorbraak)fonds en financiële voorlichting/ educatie om er vroeg bij te zijn om geldzorgen en schulden aan te pakken.

Waarom is de maatregel nodig

De schuldenproblematiek in de regio is fors en de impact van schulden op het leven van mensen is groot. Bij de meeste mensen met problematische schulden werken de geldzorgen door op hun denken, gedrag, gezondheid en (arbeids-)participatie. Deze aanpak is nieuw en richt zich op het effectiever aanpakken van schuldenproblematiek door het versterken van de financiële weerbaarheid van huishoudens. Dit beperkt de kans dat zij terugvallen in financiële problematiek. Het oplossen van schulden is hierin een middel.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

De aanpak is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten over wat werkt bij begeleiding en gedragsverandering: 1) werken aan zelfgekozen doelen, 2) coaching gericht op versterken van gedrag en vaardigheden en 3) financiële ruimte om het leven weer stap voor stap op te bouwen.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Chronische geldstress maakt dat mensen bij de dag gaan leven, moeite hebben om in actie te komen en door te zetten. Ook liggen risico's op het gebied van ondermijning op de loer. Deze aanpak biedt inwoners een mogelijkheid om uit de schulden te komen, waarbij ze rondkomen van hun werkelijk budget. Dit creëert mentale ruimte om te werken aan het versterken van de financiële weerbaarheid en (financiële) vaardigheden, maar ook aan opleiding en (arbeids-)participatie.

Daarnaast gaat schuldenproblematiek vaak over van ouders op kinderen. Als ouders dankzij het versterken van de eigen financiële veerkracht een financieel gezonde context

aan de kinderen kunnen bieden, dan verkleint dit de kans dat kinderen op latere leeftijd ook in financiële problemen terechtkomen.

Deze maatregel zet in op het terugdringen van problematische schulden (doel 7) en draagt daarnaast ook bij aan doorbreken van (generatie)armoede (doel 6), vergroten gelijke kansen voor kinderen (doel 1), verbeteren mentale gezondheid (doel 4) en verhogen arbeidsparticipatie (doel 8).

Budget

De maatregel gaat uit van 10.000 euro per traject, dus in totaal voor 750 huishoudens gaat het dan om 5 miljoen euro per jaar (instroom is per 18 maanden). Daarnaast is voor het (doorbraak)fonds en financiële voorlichting/educatie jaarlijks 1,7 miljoen euro beschikbaar.

€ 4
miljoen

3.13 Verlagen aantal voortijdig schoolverlaters

OMSCHRIJVING MAATREGEL

In Doorstroompunt-regio's werken scholen en gemeenten samen om te voorkomen dat leerlingen zonder startkwalificatie van school gaan. Zij worden ondersteund bij trajecten om jongeren naar school of werk te begeleiden. Dit versterkt de steunstructuur rondom het onderwijs en zorgt ervoor dat jongeren eerder hulp krijgen, waardoor duurdere hulp later voorkomen kan worden. Het doel is om de arbeidsparticipatie en mentaal welzijn van jongeren te verhogen en schooluitval te verminderen. Verder draagt de maatregel bij aan het verbeteren van veiligheid op schoollocaties en vermindering van het risico op ondermijning.

De activiteiten zijn onder te verdelen in drie categorieën. Het preventieve aanbod, dat bestaat uit onder andere professionele hulp op alle VO en MBO-locaties. Het aanbod wordt uitgebreid met meer uren voor de hulpverlening die nodig is. Hiermee kunnen vragen tijdig worden beantwoord en/of kan tijdig doorverwijzen worden naar de juiste hulp en ondersteuning. Daarnaast zijn er activiteiten gericht op jongeren die zijn uitgevallen, maar met een ander lesaanbod (kleinschalig, nabij) weer deel kunnen nemen aan het onderwijs. Tot slot is er aanbod gericht op jongeren die zijn uitgevallen in het onderwijs en al langer thuis zitten. Zij worden met intensieve maatwerkbegeleiding weer op weg geholpen en gemotiveerd om deel te nemen aan onderwijs of arbeidsmarkt. Deze maatregel zorgt voor opschaling van lokaal naar regionaal, zodat alle jongeren in de regio gebruik kunnen maken van een passend en effectief aanbod. Daarmee kunnen meer voortijdig schoolverlaters weer terug naar school of werk worden begeleid.

Waarom is de maatregel nodig

Relatief veel jongeren in de regio verlaten voortijdig, zonder startkwalificatie, het onderwijs. Dat aantal moet omlaag. Momenteel ontbreekt het aan structurele financiële middelen om voldoende effectief te kunnen zijn. Vanuit de sociale agenda komt aanvullende financiering boven op de beschikbare reguliere middelen. Daarmee ontstaat de mogelijkheid om meer jongeren te kunnen bieden wat nodig is, maar ontstaat ook meer rust bij de trajectaanbieders waardoor zij bijvoorbeeld ook beter in staat zijn om personeel vast te houden.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

In de Doorstroompunt-regio's wordt ondersteuning geboden aan jongeren die dat nodig hebben. Met de middelen van de sociale agenda kan dat worden uitgebreid en opgeschaald. Het gaat daarbij onder andere hulp en ondersteuning op VO en MBO (VO WIJ, School als Wijk) en regionale initiatieven om jongeren weer deel te laten nemen aan het onderwijs (zoals Route Rubicon, De Boeg, pre-MBO, 2BE!). Een deel hiervan valt nu ook onder de Regio Deal Oost-Groningen. De uitbreiding vraag een nauwe afstemming met Doorstroompuntregio Noord- en Midden-Drenthe

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Door tijdig hulp en ondersteuning te bieden in het onderwijs zullen minder leerlingen uitvallen zonder startkwalificatie. Door intensieve maatwerkbegeleiding te bieden aan jongeren die zijn uitgevallen kunnen meer jongeren alsnog een startkwalificatie halen. Doordat meer jongeren een startkwalificatie halen, krijgen we een verbetering van de (arbeids-)participatie van jongeren en inwoners die langdurig langs de kant staan (doel 8). Daarnaast verwachten we een afname van problematische schulden (doel 7), een verlaging van de intergenerationele armoede (doel 6) en een verbeterde (mentale) gezondheid (doel 4).

Budget

Voor deze maatregel is 4 miljoen euro beschikbaar.

€ 6,5
miljoen

3.14 Kansrijke start: ondersteuning rondom zwangerschap

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Deze maatregel bestaat uit de onderdelen Centering Zwangerschap en Centering Ouderschap. Dit zijn nieuwe vormen van zwangerschaps- en consultatiebureauzorg, waarbij (aanstaande) ouders ondersteuning en begeleiding krijgen in een groep. Binnen de groepsbijeenkomst is niet alleen ruimte voor de gewone medische controles, maar ook voor gesprekken over voorbereiding op het ouderschap, voeding, slaapproblemen, leefstijlkeuzes, vaccinatie en dergelijke. Van elkaar leren versterkt gezondheidsvaardigheden wat bijdraagt aan gezond opgroeien. Ouders en zorgverleners worden partners in de opvoeding. Centering Zwangerschap is een vorm van verloskundige zorg. Hierbij volgt een groep van acht tot tien zwangere vrouwen met dezelfde zwangerschapsduur tien bijeenkomsten om de fysieke en psychosociale gezondheid van moeder en kind te verbeteren. Centering Ouderschap omvat negen bijeenkomsten voor een groep jonge ouders.

Waarom is de maatregel nodig

Uit nationaal en internationaal onderzoek blijkt het positieve effect van deze zorg op de gezondheid van moeder en kind, vooral bij vrouwen met een lage sociaaleconomische status. In de regio is een relatief groot aantal gezinnen kwetsbaar. Vrouwen die Centeringzorg krijgen, roken en drinken minder, starten vaker met borstvoeding en zijn meer tevreden met de zorg. Deze vorm van zorg leidt ook tot minder vroeggeboortes en minder kinderen met een laag geboortegewicht in een hoog-risico populatie. Ook geven deelnemers aan meer steun te hebben ervaren en zich beter voorbereid op de toekomst te voelen.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

De Centering aanpak is onderdeel van het landelijk programma Kansrijke Start. In dat kader zijn de afgelopen jaren in Groningen en Drenthe lokale coalities gevormd waarin samenwerking tussen verloskundigen, jeugdverpleegkundigen, kraamzorg en geboortezorg is geïntensiveerd. Ook is er, gefinancierd door NPG, een regionale coalitie opgezet met als doel om een lerend netwerk te ontwikkelen en de lokale verschillen in aanpak en aanbod te harmoniseren. Desondanks worden niet alle gezinnen bereikt met passende maatregelen en is er nog veel variatie in de regio. De sociale agenda biedt de mogelijkheid om Centeringzorg in de hele regio als basis te bieden.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

De aanname is dat door in te zetten op zwangere vrouwen en (aanstaande) jonge ouders met passende voorlichting en educatie, met het breder maken van de kring om hen heen (peer support), zij meer vertrouwen ervaren in hun opvoedvaardigheden en meer steun ervaren vanuit mensen om hen heen. De aanname is dat door Centeringzorg generiek aan te bieden, stigma en vooroordelen over achterstandspositie (armoede,

lage sociaaleconomische status gezinnen) worden verminderd/voorkomen en er meer gemeenschapszin ontstaat (doel 9). Dit draagt bij aan het vergroten van gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1), stimuleren van taal en (digitale) geletterdheid (doel 2), aan meer gezonde levensjaren (doel 3), verbeteren van mentale gezondheid (doel 4) en meer bewegen en gezond leven (doel 5).

Budget

Beide onderdelen samen kosten 6,5 miljoen euro op jaarbasis. CenteringZwangerschap richt zich op alle zwangere vrouwen in een jaar. Het aantal zwangere vrouwen wordt geschat tussen 5.100-5.500. Op basis van TNO-onderzoek zijn de kosten 640 euro per deelnemer. Dat is in totaal 3,5 miljoen euro. Voor CenteringOuderschap, gerekend met 540 euro per deelnemer en hetzelfde aantal deelnemers, worden de kosten geschat op 3 miljoen euro. Naar verwachting zal het vijf jaar duren om het merendeel van de aanstaande ouders te bereiken.

€ 7,6 miljoen

3.15 Welzijn op Recept

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Bij Welzijn op Recept verwijst een huisarts een patiënt door naar een welzijnscoach. De maatregel is bedoeld voor mensen met psychosociale klachten, waar geen medische oorzaak aan ten grondslag ligt, maar vaak een onderliggend sociaal maatschappelijk probleem. De welzijnscoach biedt kortdurende ondersteuning in de vorm van gesprekken, begeleiding, voorlichting en toeleiding naar activiteiten In een serie oplossingsgerichte ondersteuningsgesprekken wordt samen met de inwoner die hulp nodig heeft gekeken hoe deze haar of zijn situatie kan verbeteren. Zo ontstaat inzicht in wat er speelt en wordt een hulpvrager gemotiveerd en ondersteund om daadwerkelijke stappen te zetten.

Waarom is de maatregel nodig

Voor de regionale invoering van Welzijn op Recept heeft begin 2024 een inventarisatieronde plaatsgevonden. Hieruit blijkt dat alle gemeenten Welzijn op Recept omarmen, maar dat er onvoldoende middelen beschikbaar zijn om het programma in alle huisartsenpraktijken in te zetten. Het gevolg hiervan is dat een zorgvraag bij de huisarts onvoldoende kan worden toegeleid naar de juiste maatregel die meer op het gebied van arbeidsparticipatie, eenzaamheid of financiële problematiek kan liggen. Welzijn op Recept voorkomt dat wachtlijsten voor GGZ mogelijk nog verder oplopen en huisartsen overvraagd raken. Dit draagt bij aan demedicalisering.

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Welzijn op recept is één van de vijf in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) opgenomen ketenaanpakken. Zowel landelijk als regionaal is er ervaring met uitvoering van welzijn op recept. Alle gemeenten in de regio steunen de aanpak en welzijn op recept is opgenomen in het regioplan van GezondGroningen. Op dit moment is er inzet van 12 fte welzijnscoaches. De ambitie is om dit structureel op te schalen naar 60 fte in Groningen en Noord-Drenthe. Er is in Groningen tijdelijke financiering vanuit NPG als aanvulling op de middelen die vanuit het integraal zorgakkoord beschikbaar zijn voor gemeenten.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Welzijn op Recept is goed omschreven en (kwalitatief) onderzoek laat zien dat na een welzijnsrecept het welbevinden, de zelfredzaamheid en het zelfvertrouwen toenemen en mensen meer zingeving ervaren. Dit draagt bij aan betere mentale gezondheid (doel 4), meer gezonde levensjaren (doel 3) en betere ervaren gezondheid. Inwoners doen minder een beroep op medische professionals. De maatregel verlaagt het zorggebruik en reduceert wachtlijsten.

Ook wordt de hulpvraag gekoppeld aan het juiste antwoord, dit antwoord kan buiten de zorg liggen en verwijzen naar passende maatregelen zoals steun bij het vinden van werk, meedoen in de samenleving of hulp bij financiële problemen.

Budget

De maatregel gaat uit van een opschaling naar 60 voltijds welzijnscoaches, opleidingskosten en noodzakelijke faciliteiten. Dit kost in totaal 7,6 miljoen euro.

€ 5 miljoen

3.16 Vergroten mentale weerbaarheid jongeren

OMSCHRIJVING MAATREGEL

Geestelijke gezondheidsproblemen vormen de grootste bedreiging voor het welzijn en productiviteit van jongeren in de overgang van kindertijd naar volwassenheid. Tot 75 procent van de psychische aandoeningen begint vóór de leeftijd van 25 jaar. Toch heeft de meerderheid van de jongeren geen toegang tot kwalitatief hoogwaardige zorg. De beleidsfocus en financiering voor preventie zijn schromelijk ontoereikend. Om de mentale weerbaarheid van jongeren te vergroten zet de sociale agenda in op vijf maatregelen. Dit zijn: de ketenaanpak voor mentaal welbevinden (inclusief STORM) op alle middelbare scholen in de regio waardoor een sluitende keten ontstaat tussen scholen, gemeenten, GGD en GGZ. De Move aHead- methodiek wordt ingezet voor studenten in het Hoger onderwijs in de provincie Groningen. Deze methodiek vergroot mentale weerbaarheid via een provinciaal preventieleernetwerk Mentale Gezondheid voor professionals in het Hoger onderwijs. School als Wijk heeft als doel MBO studenten beter geëquipeerd aan hun volwassen leven te laten beginnen door inzet van sociaal werkers op alle locaties in Groningen. Verder wordt de preventieve maatregel KOPPeling opgeschaald naar alle gemeenten en GGZ-instellingen in de regio om gezinnen met ouders met psychische problemen adequaat te ondersteunen. Tot slot worden gemeenten en programma's geadviseerd hoe ze de jongerenparticipatie kunnen verstevigen.

Waarom is de maatregel nodig

Er is substantieel bewijs waaruit blijkt dat de mentale gezondheid van jongeren is verslechterd sinds het begin van de jaren 2010, met toenemende angst, depressie, psychisch leed, zelfbeschadiging en suïcide. Sinds de COVID-19- pandemie hebben jongeren onevenredig slechtere mentale gezondheid ervaren. 1 op de 5 volwassenen ervaart mentale problemen. Voor jongeren 16-25 jaar liggen deze cijfers zelfs nog hoger, meer dan de helft (58.8 procent) ervaart problemen. De geestelijke gezondheidszorg moet eerder en pro-actiever ingericht worden, door preventieve maatregelen in te zetten die de mentale gezondheid versterken en oorzaken die liggen binnen een onveilige in leefomgeving (waaronder huiselijk geweld) aanpakken. Om het bereik van deze maatregelen te optimaliseren zijn deze laagdrempelig beschikbaar, zo dicht mogelijk op de leefwereld van jongeren (12 -25 jaar).

Waar zitten de raakvlakken met wat al loopt

Er zijn vijf activiteiten ontwikkeld in het programma Mentaal Gezond Groningen met financiering van NPG. Er zijn verbindingen met het landelijk programma mentale gezondheid en implementatie van enkele maatregelen wordt tijdelijk gefinancierd door VWS. In de regio is vanuit het Platform mentaal Gezond Groningen een actief leernetwerk opgebouwd.

Hoe draagt de maatregel bij aan de doelen

Deze maatregel draagt bij aan het verbeteren van de mentale gezondheid van jongeren en vroeg detecteren van bedreigende factoren in hun leefomgeving (doel 4). Daarnaast verwachten we een bijdrage aan meer gezonde jaren (doel 3), arbeidsparticipatie (doel 8), gelijke kansen voor kinderen en jongeren (doel 1) en sociale cohesie (doel 9).

Budget

Voor deze maatregel is in totaal 5 miljoen euro per jaar beschikbaar.

4 Aansluitende bestaande programma's

Voortbouwen op voorgaande initiatieven

De sociale agenda staat niet op zichzelf. De afgelopen jaren is er in de regio al veel geïnvesteerd, opgebouwd en geleerd met lokale beleidsprogramma's van gemeenten, provincie, Rijksprogramma's, initiatieven van inwoners, maatschappelijke organisaties en allianties van samenwerkende organisaties. Daarnaast is de sociale agenda onderdeel van Nij Begun, de kabinetsreactie op de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen, waarmee 50 maatregelen zijn aangekondigd om de 'ereschuld' in te lossen als gevolg van de gaswinning.

We beschrijven hieronder eerst de samenhang tussen de sociale agenda en Nij Begun. Daarna gaan we in op de programma's die samenhang hebben met de maatregelen van de sociale agenda. De voorgestelde maatregelen van de sociale agenda moeten in de praktijk immers aansluiten op wat er al loopt. We beperken ons hier tot de regionale en landelijke programma's die direct raken aan de maatregelen. We gaan niet in op alle lokale beleidsmaatregelen al zijn we ons ervan bewust dat daar ook de aansluiting gezocht moet worden.

4.1 Nij Begun

De 50 maatregelen uit Nij Begun zijn inhoudelijk over verschillende agenda's verdeeld. De sociale agenda is maatregel 34 van Nij Begun. Naast de sociale agenda zijn er de agenda voor herstel, de economische agenda en de isolatieagenda. De verschillende agenda's staan in relatie tot elkaar. In samenhang wordt vanuit de agenda's gewerkt aan de inlossing van de ereschuld aan Groningen en Noord-Drenthe. De agenda's overlappen elkaar deels inhoudelijk én versterken elkaar.

De Agenda voor Herstel is in de basis gericht op het bereiken van een veilig, schadevrij en verduurzaamd Groningen, in leefbare wijken en dorpen, met veerkrachtige bewoners. De Agenda beoogt dit te bereiken vanuit een omslag en verbetering in de werkwijze rond de uitvoering van schadeafhandeling en de versterking. Zodat bewoners de afhandeling van de aardbevingsproblematiek daadwerkelijk als milder, menselijker en makkelijker ervaren en de maatregelen uit Nij Begun in samenhang worden uitgevoerd. Een goede afhandeling van schade en versterking zijn in veel gevallen een randvoorwaarde voor nieuw perspectief via de maatregelen uit de sociale agenda, de economische agenda en de isolatieaanpak.

In de Agenda voor Herstel zitten projecten en initiatieven die ook bijdragen aan de doelen en maatregelen van de Sociale Agenda. Zo bevat de Agenda voor Herstel projecten en initiatieven waarmee we als één overheid bewoners actief ondersteuning aanbieden, luisteren naar de behoefte en situatie van de bewoner en coördinatielast bij de bewoner wegnemen. Daarmee draagt de Agenda voor Herstel bijvoorbeeld bij aan het wegnemen van stressfactoren die een negatieve invloed hebben op de mentale (en ook de fysieke) gezondheid. Daarnaast stuurt de Agenda voor Herstel erop om de beschikbare

maatregelen uit Nij Begun in samenhang uit te voeren via gebiedsgerichte aanpakken. Daarin wordt bijvoorbeeld met maatregel 14 uit Nij Begun extra geld uitgetrokken voor het verbeteren van leefbaarheid in de gebieden waar veel woningen worden versterkt, worden met maatregel 23 aardbevingscoaches ingezet in alle gemeenten in het gaswinningsgebied en wordt vanuit de isolatieaanpak vanuit maatregel 29 1,5 miljard euro beschikbaar gesteld om woningen te isoleren die nog niet goed geïsoleerd zijn. Daarmee worden bewoners ondersteund om een duurzame en energiezuinige woning te kunnen krijgen. Deze maatregel gaat energiearmoede tegen en zorgt ervoor dat mensen profiteren van lage energiekosten. Dat heeft ook positieve gezondheidseffecten.
Binnen Nij Begun werken we nauw met elkaar samen. In de nadere uitwerking van de maatregelen en in de alliantievorming zal nadrukkelijke aandacht zijn voor de samenhang tussen de verschillende programma's.

Samenhang sociale en economische agenda

Het vergroten van de brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe is de grote opdracht van beide agenda's. Zorgen dat mensen graag wonen en werken in Groningen en Noord-Drenthe, een goede boterham kunnen verdienen en zich verbonden voelen met de gemeenschap.

Nij Begun heeft als doel om binnen één generatie de brede welvaart naar het nationale gemiddelde te brengen. De sociale en economische agenda zijn hiervoor cruciaal. De agenda's zijn aanvullend op bestaande activiteiten, (beleids-)programma's en fondsen. De economische agenda richt zich voornamelijk op investeringen die de economische structuur versterken en zorgen voor innovatie, waarde toevoeging, benutten van talenten en een sterk bedrijfsleven. Een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving en regionaal zelfbewustzijn vormen de basis van een toekomstbestendige economie.
De sociale agenda draagt met structurele investeringen bij aan gemeenschapszin en trots, zorgt dat we er eerder bij zijn zodat problemen worden voorkomen en pakt een aantal structurele problemen op de gebieden van schulden, onderwijsachterstanden, intergenerationele armoede en laaggeletterdheid aan.

Beide agenda's sluiten als volgt op elkaar aan.

Arbeidsmarkt

Misschien wel de grootste uitdaging de komende decennia is de arbeidsmarkt. Hoe zorgen we voor voldoende gekwalificeerd personeel om het werk te doen dat in onze vergrijzende samenleving gedaan moet worden? En hoe zorgen we ervoor dat we productiever worden met een afnemende beroepsbevolking? En ten derde willen we graag dat iedereen die kan, participeert. Want we hebben iedereen nodig. Nog altijd staan te veel mensen langs de kant. De sociale agenda richt zich op mensen die afstand hebben tot de arbeidsmarkt. Met de Nij Begun banen worden voor hen kansen geboden en invulling gegeven aan belangrijke zaken die de leefbaarheid bevorderen.

Daarnaast zetten we met de aanpak voor voortijdig schoolverlaters op het behalen van startkwalificaties.

De economische agenda heeft als doel om meer talent te ontwikkelen, dit talent beter te benutten en aan de regio te binden. Gezamenlijk zetten we ons ervoor in dat meer mensen een startkwalificatie hebben. En dat de opleiding is gevolgd op een terrein waar publieke en private sector om vragen.

Onderwijs

Door te investeren in onderwijs, kennis en in het omzetten van kennis in bedrijvigheid, werken we aan onze toekomstige economie waarin iedereen de kans heeft alles uit zichzelf te halen. De sociale agenda versterkt de basis in het basis- en voortgezet onderwijs. In het basisonderwijs door twee uren per week voor alle kinderen tot zes uren per week extra tijd voor de meest kwetsbare scholen. In het voortgezet onderwijs is er aandacht voor het bredere welzijn van jongeren met pedagogisch medewerkers en brugfunctionarissen. Ook investeren we in maatregelen om vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan. Tevens komt er een stevig programma om de (digitale) laaggeletterdheid tegen te gaan.

De economische agenda investeert in het kennis- en innovatie ecosysteem, zodat er in de regio goed onderwijs plaats blijft vinden, opleidingen worden gevolgd en kennis naar de markt wordt gebracht gericht op de thema's waar we sterk in zijn en het verschil gaan maken. Er is een groot tekort aan technici, zorgpersoneel en in de bouw. Goede opleidingen in de buurt en aansluitend bij de vraag horen daarbij. We zetten ons gezamenlijk in voor een grotere toestroom naar opleidingen door bijvoorbeeld in de extra lesuren aandacht te besteden aan beroepskeuzes en kinderen enthousiast te maken voor techniek en een leven lang leren te stimuleren. Daarmee beogen we talent te behouden en meer talent zich te laten vestigen in de regio.

Gezondheid

Gezondheidszorg is één van de belangrijkste economische pijlers van de regio. De economische agenda wil deze verder versterken door innovatie verder te stimuleren gericht op ons sterke kenniscluster én de gezondheid van onze inwoners. Met speciale aandacht voor gezond ouder worden, preventie en innovatie. De sociale agenda richt zich voornamelijk op het verbeteren van het mentaal welbevinden en vroegsignalering. Door er eerder bij te zijn en daar fors in te investeren: rondom zwangerschap, jongerenwerkers, opbouwwerkers, welzijn op recept, mentale ondersteuning op basis- en voortgezet onderwijs. Bewegen is een groot goed. Buurtsportcoaches helpen daarbij.

Leefbaarheid/ trots

Gemeenschapszin, trots en een groter zelfbewustzijn vormen een gezamenlijk doel van beide agenda's. De sociale agenda investeert in de inwoners en maatschappelijke initiatieven. We geven vertrouwen, versterken gemeenschappen en vergroten het zelfbewustzijn. De economische agenda investeert in onze economische sterkten en het beschermen en verbeteren van waar we trots op zijn, zoals een toekomstbestendige economie in een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving.

Cultuur

Het vergroten van de trots op onze regio hebben beide agenda's als doel. Meer zelfbewustzijn en gemeenschapszin vergroten hebben beide agenda's als doel. De economische agenda onderschrijft het belang van een sterk cultureel aanbod. De sociale agenda financiert met de focus op ons culturele erfgoed en cultuurcoaches culturele arbeidskrachten. Bovendien wordt met de uitbreiding van de onderwijstijd een stevige impuls gegeven voor culturele werkers in het onderwijs met fatsoenlijke contracten.

4.2 Andere programma's die raken aan de sociale agenda

De sociale agenda wordt een programma dat over verschillende thema's heen in de regio zijn beslag krijgt. De thema overstijgende aanpak zien we terug in een aantal andere programma's die nu al in de regio lopen. In de Provincie Groningen zijn dit vaak andere programma's en organisaties dan in Noord-Drenthe. Bij alle programma's die raken aan de sociale agenda zoeken we zoveel mogelijk de aansluiting met wat al loopt. In de uitvoering vraagt dat bijzondere aandacht. Op onderdelen wordt al goed samengewerkt. Zo is in 2019 is het Nationaal Programma Groningen gestart om Groningers perspectief te bieden. In dit programma werken inwoners, gemeenten, provincie, het Rijk, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven samen aan brede welvaart voor alle Groningers en aan het imago van Groningen. In de thematische programma's gezondheid, arbeid en onderwijs zijn stevige investeringen gedaan in oplossingen voor problematiek waarop de sociale agenda ook aangrijpt, zoals Tijd voor Toekomst (verrijkte schooldag) en Kansen voor Kinderen. Deze bestendigen we en breiden we uit. Met Toukomst dragen veel projecten bij aan de leefbaarheid in het gebied. Daar sluiten de maatregelen op het gebied van gemeenschapszin en trots bij aan.

Met de Regio Deals werken Rijk en regio samen aan een betere woon-, werk- en leefomgeving voor bewoners en ondernemers in de regio. De Regio Deals geven een belangrijke impuls en bevorderen innovatieve aanpakken. Daar bouwen we op voort. Vanuit Groningen zijn vier Regio Deals: Het Hogeland, Groningen-Noord II, Oost-Groningen II en Regiocentra Groningen. Voor een belangrijk deel sluit de inhoud van deze programma's naadloos aan op die van de sociale agenda. Inhoudelijk raken de Regio Deals ook aan andere programma's die een verbetering van de brede welvaart als doel hebben. Zo vormt de Regio Deal Groningen Noord II een nadere invulling van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid, een programma voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden.

Het kabinetsbeleid heeft verder aandacht voor regio's, met als beleidsuitgangspunt 'Elke Regio Telt'. Dit houdt in dat, mede naar aanleiding van het rapport 'Elke Regio Telt', Rijksbeleid oog moet hebben voor regionale verschillen en investeren in structurele samenwerking met de regio. Momenteel verkent het Rijk samen met de regio Noord- en Oost-Groningen hoe 'Elke Regio Telt' kan bijdragen aan langjarige regionale agenda's die op dit moment worden opgesteld. Daarbij is het uitgangspunt dat deze aanpak goed aansluit op de uitwerking van de sociale en economische agenda van Nij Begun.

Kansen voor kinderen, jongeren en de volgende generatie;

Vanuit het Rijk lopen diverse programma's om de kansen van kinderen en jongeren te bevorderen en die samenhangen met de maatregelen van de sociale agenda en waar in de uitwerking van de maatregelen, zoals de rijke schooldag en de brugfunctionaris,

nauw de verbinding gezocht. De subsidieregeling School en Omgeving 2023-2025 heeft als doel meer leerlingen een buitenschools aanbod aan te bieden. Met de inmiddels structurele regeling Schoolmaaltijden wordt aan ruim 300.000 leerlingen een dagelijkse schoolmaaltijd aangeboden. Scholen komen in aanmerking als minstens 30 procent van hun leerlingen uit een huishouden komt met een laag inkomen. Met het Masterplan basisvaardigheden wil het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap leraren helpen om het beste onderwijs te geven in taal, rekenen-wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid. Hieronder valt de subsidie basisvaardigheden voor scholen in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs.

Deelnemen aan werk en verminderen van armoede.

In de regio lopen diverse programma's op het gebied van arbeidsparticipatie die raken aan de voorgestelde maatregelen van de sociale agenda. Het Just Transition Fund (JTF) is een fonds voor een rechtvaardige transitie en draagt bij aan de overgang naar een Klimaatneutraal Europa. JTF financiert innovatie van de regionale economie en vermindert de negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid als gevolg van deze transitie. Groningen/Emmen is een van de zes regio's in Nederland die aanspraak maakt op het JTF. Vanuit het JTF worden arbeidsmarktvraagstukken opgepakt die raken aan de opgave om tot een klimaatneutraal Europa te komen. Voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt is specifieke aandacht. Met de Nij Begunbanen wordt hier de verbinding gezocht. Werk in Zicht, het samenwerkingsverband in de arbeidsmarktregio, is het platform waar initiatieven tot ontwikkeling komen en waar de verbinding wordt gelegd.

Verbeteren van (mentale) gezondheid;

Op het gebied van het verbeteren van de (mentale) gezondheid lopen diverse programma's, zowel regionaal als landelijk. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) heeft als doel de zorg voor de toekomst goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Om dit te bereiken zijn afspraken gemaakt tussen het ministerie van VWS en een groot aantal partijen. De regionale partijen hebben zich verenigd in Gezond Groningen en De Gezonde Marke (Drenthe) en een regioplan opgesteld. Onderdeel van het IZA is het Gezond en actief leven akkoord waarin gemeenten en GGD'en, zorgverzekeraars en VWS samenwerken. In het GALA-akkoord staat hoe in 2040 een gezonde generatie opgroeit in een gezonde leefomgeving met een sterk sociaal netwerk. Beide akkoorden en de regionale netwerken zijn belangrijke referentiepunten voor onderdelen van de sociale agenda.
Kansrijke Start is een landelijk actieprogramma waarin gemeenten en het Rijk samen met medewerkers van wijkteams, welzijnswerk, volwassen-ggz, geboorte- en jeugdgezondheidszorg, werken aan een kansrijke start voor zoveel mogelijk kinderen. Vanuit de sociale agenda wordt ingezet op het collectieve deel van Kansrijke Start.

Maatschappelijke initiatieven

We zijn geïnspireerd door de enorme hoeveelheid mooie maatschappelijke initiatieven. En de bevlogenheid om het goede te doen voor onze regio. Het is onmogelijk al deze soms lokale maar oh zo belangrijke initiatieven te noemen en uiteen te zetten hoe we met deze agenda daarbij aansluiten. We hebben veel geleerd van de inbreng van de ‘Kans voor de Veenkoloniën’, Groninger Dorpen, FC Groningen en de maatschappij, Plaats de Wereld in Vries, Alliantie van Kracht, talloze culturele ondernemers in onze regio, dorpshuizen als in Oostwold, de bewonersvereniging Oosterpark, de initiatiefnemers van Wedde dat het lukt, tal van sportclubs, Vakland Het Hogeland in Warffum en zo veel meer. Velen bestormden ons met goede voorstellen, plannen en suggesties. We zijn ervan overtuigd dat we met deze sociale agenda al deze prachtige maatschappelijke bewegingen verder kunnen ondersteunen.

5 Wanneer is de sociale agenda een succes?

Bij een omvangrijk meerjarig programma zoals de sociale agenda is het van belang om goed te bepalen wanneer het programma succesvol is. Met de sociale agenda worden maatregelen ontwikkeld die voor een lange periode ingezet worden. Het overkoepelende doel van de maatregelen is om de brede welvaart op het gebied van (mentale gezondheid, leefbaarheid, kansen voor kinderen, armoede en participatie) in Groningen en Noord-Drenthe te verbeteren. De tien doelen van de sociale agenda geven verder richting aan de manier waarop de maatregelen een bijdrage leveren aan de brede welvaart. In de Staat van Groningen wordt periodiek verantwoording afgelegd over de voortgang van Nij Begun en daarmee ook de sociale agenda.

Met de sociale agenda wordt een generatielang geïnvesteerd in de regio. Daarvoor is voortdurend leren essentieel om de juiste dingen te blijven doen. Daarom wordt periodiek getoetst of de aanpak de verwachte resultaten bereikt en of bijstelling nodig is. De regio bestaat uit dertien gemeenten in Groningen en Noord-Drenthe. Binnen de regio en gemeenten zijn er bovendien verschillen. Dat de regio als geheel of een gemeente op het landelijk gemiddelde scoort, kan immers verhullen dat er in specifieke gemeenten en wijken grote problemen bestaan die moeten worden aangepakt. Daar hebben we oog voor.

Indicatoren brede welvaart

We willen monitoren hoe we op de belangrijkste indicatoren van brede welvaart die relevant zijn op de terreinen van de sociale agenda scoren. Het landelijk gemiddelde is daar volgens de kabinetsreactie in Nij Begun het doel. Daarbij is het belangrijk selectief te zijn in die indicatoren. Wie stuurt op alles, stuurt op niets. Bovendien moeten indicatoren langjarig beschikbaar, betrouwbaar en zo goed mogelijk meten wat wordt beoogd.
Met behulp van Rebel maakten we een uitgebreide inventarisatie van mogelijke indicatoren. Het voorstel is 14 zogenaamde *outcome* indicatoren te stellen voor de sociale agenda, die zijn samengevat in onderstaande tabel.

Tabel 2 indicatoren naar thema van de sociale agenda

Thema	Indicator
Leefbaarheid	Imago-score van provincie Groningen volgens Groningers
Leefbaarheid	Sociale cohesie
Leefbaarheid	Tevredenheid met woonomgeving (%)
Leefbaarheid	Sociale contacten en maatschappelijke participatie (%)
Kansen	Laaggeletterdheid (%)
Kansen	Voortijdig schoolverlaten (%)
Kansen	Havo/vwo leerlingen in 3e leergang VO (%)
Participatie/armoede	Netto arbeidsparticipatie (%)
Participatie/armoede	Kinderen in huishoudens onder lage inkomensgrens (%)
Participatie/armoede	Huishoudens met problematische schulden (%)
Gezondheid	Ervaren gezondheid (%)
Gezondheid	Geluk middelbare scholieren (%)
Gezondheid	Psychische klachten middelbare scholieren (%)
Gezondheid	Spraak- en taalontwikkeling tweejarigen

We zullen ten behoeve van de Staat van Groningen per indicator beschrijven hoe de regio er nu voor staat, waar mogelijk met differentiatie naar gemeente. Daarbij zullen we een minimale streefwaarde en een ambitie per indicator aandragen om over 10, 20 en 30 jaar te behalen. En hoe dat wordt gemonitord.

Leren van maatregelen

De doelen op de brede welvaart zeggen niet direct wat over de effectiviteit van specifieke maatregelen. Wat we doen is innovatief: een structureel programma om de fundamentele achterstanden in te lopen. Dat doen we zoveel mogelijk aansluitend bij bestaande programma's, maar ook door een nieuwe aanpak op bijvoorbeeld de gebieden van intergenerationele armoede, het terugdringen van schulden en het bevorderen van (digitale) geletterdheid.
Per maatregel willen we periodiek evalueren of deze succesvol is, wat we kunnen leren en hoe er bijgesteld moet worden. En of er nieuwe, innovatieve methoden zijn die het doel beter kunnen bereiken.

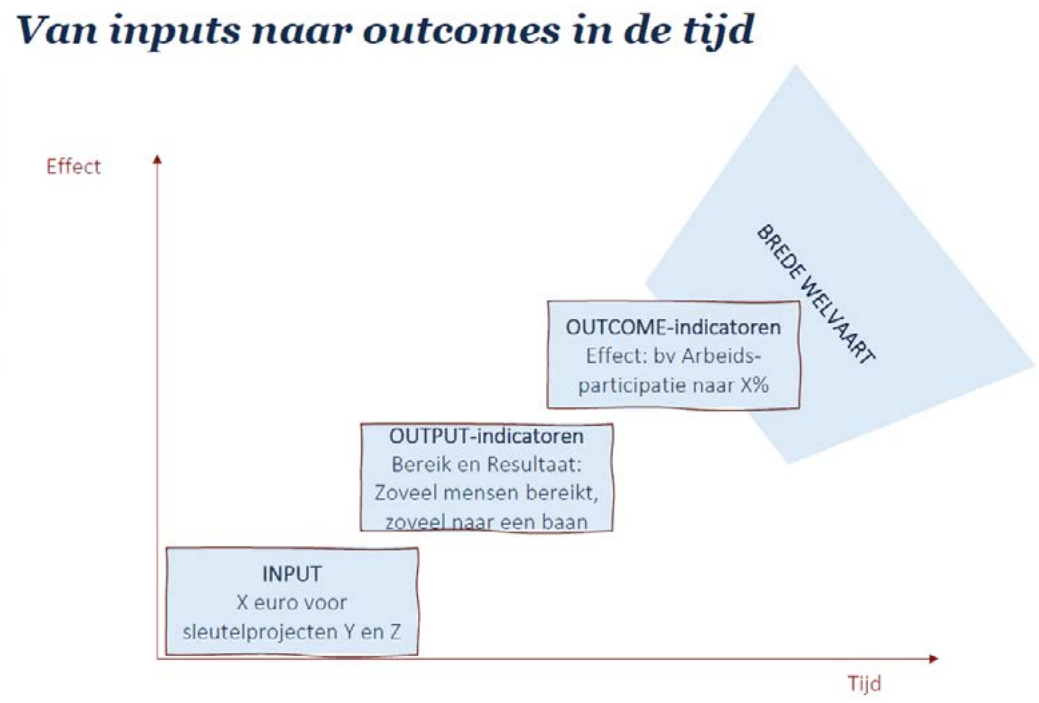
We stellen voor om ook te kijken naar de inputs en outputs van maatregelen. Een input kan bijvoorbeeld zijn dat tienduizend kinderen die een jaar lang twee uur extra les hebben gekregen. Een output kan zijn dat zij door bewegingsonderwijs meer bewogen, zich gelukkiger en gezonder voelden. Om de prestaties van de maatregelen van de sociale

agenda te kunnen monitoren worden ondergrenzen en ambities geformuleerd voor indicatoren die aan maatregelen gekoppeld zijn.

Schematisch ziet de relatie er tussen de input, output en outcome indicatoren en hun impact op de brede welvaart als volgt uit. Het neemt dus tijd voordat het effect op brede welvaart zichtbaar wordt, terwijl de inputs en outputs sneller meetbaar zijn.

Jaarlijks kan via de Staat van Groningen op deze wijze worden bijgehouden of we op koers liggen en waar bijsturing nodig is. En wordt verantwoording afgelegd of de voorgestelde doelen worden behaald.

Figuur 2. Schematische weergave van de relatie tussen input, output, outcome en brede welvaart.

6 Verantwoording en vervolg

JETTE SCHRODER STINK AVIS
Vos en Haas
Vos Haas op het eiland
Meiden aan de bal!
Tot kijk, Vos en Haas
Koen Kampioen
Wilde Mathilde
Schoolreis met zwaltje
Pip is verliefd
Pip is ziek
Pip is boos
Pip is bang
Pip is blij
Pip is trots
Pip is verdrietig
Pip is jarig
Pip is bang
Pip is boos

Verantwoording

Het team dat de sociale agenda ontwikkelt, is samengesteld uit medewerkers van Rijk en regio. Dit versterkt de betrokkenheid van beide bij de vormgeving en uitvoering van de sociale agenda. Op de vier pijlers van de sociale agenda zijn mensen met kennis van zaken op de beleidsterreinen gedetacheerd bij het team. Vanuit Rijkszijde zijn dat experts vanuit de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het team heeft een coördinator en wordt professioneel ondersteund. Het team is gehuisvest in de Oosterpoort in Groningen. We danken de medewerkers voor de warme, gastvrije ontvangst. De gemeente Groningen is eigenaar van dit pand, waardoor er geen huur in rekening is gebracht.

Uit de bijeenkomsten kwam de luide oproep van inwoners naar voren om ervoor te zorgen dat het geld terechtkomt, waarvoor het bedoeld is. Maak zo weinig mogelijk kosten. We hebben dat ook in ons dagelijkse handelen als leidraad genomen en gewerkt tegen minimale kosten en alleen mensen ingehuurd als die specifieke expertise echt niet anders voor handen was.

Voor 2024 was een budget beschikbaar van één miljoen euro om de sociale agenda vorm te geven. Daar zijn we (ruim) binnen gebleven. Het Rijk stelde de medewerkers om niet beschikbaar. De regionale partijen werden gecompenseerd voor de door medewerkers gemaakte werkdagen op detacheringsbasis. We organiseerden vier publieke bijeenkomsten. En er werden overige kosten gemaakt. In onderstaande tabel treft u de financiële verantwoording over 2024 (in euro's):

In onderstaande tabel treft u de financiële verantwoording over 2024:

Tabel 3. Verantwoording kosten ontwikkeling sociale agenda

Soort kosten	**Bedrag in euro's**
Personeelskosten	770.000
Kosten bijeenkomsten	30.000
Overige kosten	50.000
Totaal	**850.000**

Vervolg

Met de sociale agenda investeren we structureel in Groningen en Noord-Drenthe. Om de maatregelen effectief in te voeren, ontwikkelen we een uitvoeringsplan. Zo worden alle maatregelen (stapsgewijs) ingevoerd. De implementatie van de maatregelen is onderdeel van de vervolgopdracht voor 2025 voor het team van de kwartiermaker van de sociale agenda. We beginnen zo spoedig mogelijk in 2025 met de uitwerking.

Binnen deze opdracht worden vijf taken gedefinieerd:

- Het van wal laten komen van de maatregelen, zodat inwoners en de regio merken dat de sociale agenda van Nij Begun is gestart. Dit gebeurt zoveel mogelijk met de betrokken partijen, in de eerste plaats met de inwoners, in het bijzonder jongeren, maatschappelijke partijen en regionale overheden.
- Vormgeving van allianties van betrokken partijen en inwoners om de voorgestelde maatregelen succesvol in te voeren.
- In samenhang met de Groningenwet de wijze uitwerken waarop de sociale agenda in de Staat van Groningen gemonitord, geëvalueerd en bijgesteld wordt
- Een reactie geven op de zienswijzen van Raden en Staten op de sociale agenda op weg naar de definitieve besluitvorming in april 2025 en het informeren van de Tweede Kamer.
- De borging van een succesvolle en samenhangende uitvoering en daar zowel democratisch, uitvoeringstechnisch als financieel een solide basis voor te leggen.

De sociale agenda is dus niet klaar. Eigenlijk beginnen we nu pas echt. Met de trots, energie en ideeën die talloze Groningers en Noord-Drenten hebben bijgedragen in de afgelopen maanden, is deze sociale agenda tot stand gekomen. Een sociale agenda die het verschil kan maken in het dagelijks leven van onze inwoners.

We zijn enorm dankbaar voor al deze belangrijke bijdragen en roepen iedereen die dat kan en wil op om deze sociale agenda tot een succes te maken. Laten we als maatschappelijke organisaties, inwoners, Rijk en regio er samen de schouders onder zetten! Kop d’r veur!

7 Geraadpleegde bronnen

- Aletta Jacobs School of Public Health (2020). "Evaluatie van de dorpsondersteuner"
- Bettina Bock & Hiska Ubels (RUG) (2021). Toukomst, de dromen en daden van inwoners voor de toekomst van Groningen.
- Bettina Bock, Tialda Haartsen & Kristen Valkenier (RUG) (2024). Behoud van basisvoorzieningen in het landelijk gebied: een internationale vergelijking.
- Bles, P., & de Wolf, I. (2024). Monitoring en evaluatie Brugfunctionarissen op basisscholen, Universiteit Maastricht.
- Brown, Kara & Faster, Mariko (2019). Language nests on the move: the case of Võro pre-primary education in Estonia. FIRE: Forum for International Research in Education, pag 29-48.
- Buurke, R., Bartelds, M., Heeringa, W., Knooihuizen, R., & Wieling, M. (2024). Intergenerational Language Transmission of Frisian and Low Saxon in the Netherlands. Journal of Language and Social Psychology, pag. 1-18.
- Buurke, Raoul, Bartelds, Martijn, Knooihuizen, Remco and Wieling, Martijn. (2024). "Multiple estimates of the Frisian and Low Saxon speaker population size in the Netherlands". Linguistic Minorities in Europe Online, edited by Lenore Grenoble, Pia Lane and Unn Røyneland. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.
- College van Rijksadviseurs & Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2022). Ruimte maken voor ontmoeting (De buurt als sociale leefomgeving).
- Convenant Nedersaksisch (2018). Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de regionale Nedersaksische taal.
- De Ruig, L., Talman, J., Engelen, M., Bennenbroek, F., Wachter, M. & Bindels, A. (2020). Persoonlijke begeleiding in de bijstand. Wat gemeenten kunnen leren van pilots uit Tilburg, Leiden en Helmond.
- Denessen, E., & van Heumen, F. (n.d.). De brugfunctionarissen in Zaandam: een tussenevaluatie. Radboud University.
- Depressed democracy, environmental injustice: Exploring the negative mental health implications of unconventional oil and gas production in the United States – ScienceDirect.
- Dera, J., & Van Steensel, R. (red.) (2024). Lezen in beweging. Ontwikkelingen in leesbevordering, lees –en literatuuronderwijs, digitaal lezen en toetsing, Eburon.
- Doornbos, W., Eimers, T. & Raaijman, J. (2024). Leren en participeren. Een nieuwe strategie voor dunbevolkte regio's. KBA Nijmegen.

- Engbersen, R. & Omlo, J. (2020). Uit de duivelskring van armoede. Wat sociaal werkers en medewerkers van kinder- en peuteropvang kunnen betekenen in de aanpak van armoede in Noord-Nederland. Movisie.
- Floor Ziegler & Teun Gautier (2024). Een Wereld van Gemeenschappen.
- Gaswinning schaadt de gezondheid – Sociale Vraagstukken.
- Gemeente Groningen (2021). De Brugfunctionaris op school. Gemeente Groningen.
- Gezond Groningen (2023). Regioplan Groningen – Gezonde Groningers, gezonde zorg.
- Gezond Groningen (2023). Regioplan mentale gezondheid.
- Gezonde Marke (2023). Regioplan Drenthe – Samenwerken aan een vitaal Drenthe.
- Heekelaar, M. & Vertegaal, B. (2024). MKBA Loonkostensubsidie. Berenschot.
- Hickey, T. M., Lewis, G., & Baker, C. (2013). How deep is your immersion? Policy and practice in Welsh-medium preschools with children from different language backgrounds. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 17(2), pag 215–234.
- Hiska Ubels (RUG) (2020). Vernieuwende vormen van lokaal bestuur met een hoge mate van burgerzelfsturing.
- https://centeringzorg.nl/centeringpregnancy/
- https://dashboards.cbs.nl/v5/SchuldenproblematiekInBeeld
- https://developingchild.harvard. Edu
- https://sociaalplanbureaugroningen.nl/armoede/armoede-generatie-op-generatie/
- https://sociaalplanbureaugroningen.nl/wordpress/wp-content/uploads/2020/04/Feitenblad_generatiearmoedeV6.pdf
- https://trendbureaudrenthe.nl/ armoede/
- IBO problematische schulden. (2024). Naar een beter werkende schuldenketen. ABDTOPConsult
- Inspectie SZW (2024). Schuld opgelost! Financieel redzaam? Uitvoering schuldhulpverlening nader bekeken. Den Haag: Inspectie SZW.
- Jongerentop (2024) Jong in Groningen, de dialoogsessies.
- Josse de Voogd & René Cuperus (2021). Atlas van Afgehaakt Nederland.
- Jungmann, N. Wesdorp, P & Madern, T. (2020). Stress-sensitief werken in het sociaal domein. Inzichten en praktische handvatten voor hulp- en dienstverleners. Bohn, Stafleur, Van Loghem.
- Kamerbrief Masterplan Basisvaardigheden (12 mei 2022).
- Kassenberg, A. (2021). Je mag altijd bij me komen - Inzet brugfunctionaris in het po

en vo. Hanzehogeschool Groningen.

- King, Jeanette (2001). Te Kohanga Reo: Maori Language Revitalization. In: The Green Book of Language Revitalization in Practice, pag 119-131.
- Kruiter, J. e.a. (2013). De brede school in een veranderend tijdsgewricht. Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013, Utrecht, Oberon, ITS en Sardes.
- Kruiter, J. e.a. (2024). Meerjarig landelijke monitor School en Omgeving. Terugblik op schooljaar 2022-2023. SEO & Sardes.
- Kruiter, J., e.a. (2020). Procesevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid, Zicht op invoering en mogelijkheden in de toekomst, Sardes.
- Lagerweij, J., & van der Wolde, A. (2021). Jeugdondersteuners op een IKC – Steunstructuur 12 - Eindmeting 2021. Sinzer - Grant Thornton.
- Matthew Cooper ,Leah Avery, Jason Scott, Kirsten Ashley, Cara Jordan, Linda Errington, Darren Flynn (2022). Effectiveness and active ingredients of social prescribing interventions targeting mental health: a systematic review - BMJ Open.
- Meelissen, M. et al (2023) Resultaten PISA-2022 in vogelvlucht, Universiteit Twente.
- Meij, E, Snip, J. (2023). De cirkel van generatiearmoede. Sociaal Planbureau Groningen.
- Moerman, A. & Jungmann, N. (2023). Schulden klein houden en perspectief bieden. Hogeschool Utrecht/Losr.
- Molenaar, J.M., Boesveld, I.C., Struijs, J.N. et al (2023). The Dutch Solid Start program: describing the implementation and experiences of the program's first thousand days. BMC Health Serv Res 23, 926. https://doi.org/10.1186/s12913-023-09873-y
- Montero-Melis, Guillermo, Jaeger, T. Florian, Bylund, Emanuel (2016). Thinking Is Modulated by Recent Linguistic Experience: Second Language Priming Affects Perceived Event Similarity, pag 1-30.
- Montfoort, van, A. en Wassing, A. (2020). De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar, Stichting Lezen.
- Mulder, J., Ploum, M. en Janssen, L. (2023). Onderzoek voorwaarden duurzame verankering de Bibliotheek op school. Eindrapport, Kwinkgroep.
- Mulier Instituut (2024). Stap voor stap naar een gezonde leefomgeving voor kinderen en jongeren.
- Mulier Instituut en diverse auteurs (2024). Startfoto's en strategisch plannen programma Mooi in Beweging.
- Nederlandse Arbeidsinspectie. (2024). Op papier arbeidsvermogen, in de praktijk geen reële kans op werk. Onderzoek naar mensen uit de doelgroep banenafspraak die langdurig niet aan het werk komen. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

- Platform31, Pharos & IVO (2022). Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken.
- Provincie Groningen (2024). Concept Groninger Provinciaal Beweegakkoord (nog niet gepubliceerd).
- Provincie Groningen/Gemeente Groningen, Cultuurnota Groningen 2025 – 2028.
- Psychosocial Impact of Fracking: a Review of the Literature on the Mental Health Consequences of Hydraulic Fracturing | International Journal of Mental Health and Addiction (springer.com).
- Raad voor Cultuur (2024) Toegang tot cultuur.
- Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (2022). Van schuld naar schone lei.
- Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2021). Een eerlijke kans op een gezond leven.
- Rauni Äärelä-Vihriälä, Rauni & Turunen, Tuija (2022). North Sámi language nests in northern Finland: A case study of Sámi early childhood education and care. In: Finnish early childhood education and care: A multi-theoretical perspective on research and practice, pag 133-146.
- RIVM. Impactvolle determinanten: bewegen.
- Slender en Zijl (2024). Presentatie sportakkoord Drenthe.
- Slot, P. en Leseman, P. (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap. Universiteit Utrecht en pact voor kindcentra.
- Sociaal economische raad (2023). Gezond opgroeien, wonen en werken. Naar een structurele gezondheidsaanpak en bestrijding van sociaaleconomische gezondheidsverschillen.
- Sociaal Planbureau Groningen & Trendbureau Drenthe (2023). Vrijwilligerswerk en buurtparticipatie in Groningen en Drenthe.
- Social impacts of earthquakes caused by gas extraction in the Province of Groningen, The Netherlands – ScienceDirect.
- Stichting Lezen (2024). Leesmonitor. Tweetaligheid overwegend gunstig voor ontwikkeling. https://www.lezen.nl/onderzoek/tweetaligheid-overwegend-gunstig-voor-ontwikkeling/
- The Lancet Psychiatry Commission on Youth Mental Health (2024). Policy Brief
- Van der Torre, E., Tops, P., Van Duin, M. & Jongepier, T. (2023). Ondermijning in het ommeland. Een analyse van (de gemeentelijke aanpak van) ondermijning in negen Groningse gemeenten.
- Van Echtelt, P. Eggink, E. Sadiraj, K. (2023). Een brede blik op de bijstand. Sociaal en Cultureel Planbureau
- Van Lanen, S., Meij, E., Merx, E., Edzes, A., Haartsen, T. & Visser, S. (2023). Verschillende gezichten, diverse paden. Naar effectieve randvoorwaarsen voor flexibilieit en effectiviteit in het doorbreken van intergenerationele armoede.

Rijksuniversiteit Groningen

- Vangsnes, Øystein, Söderlund, Göran & Blekesaune , Morten (2015). The effect of bidialectal literacy on school achievement. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, pag 1-16.
- Visser, S., Dankers, S. & Jepkema, N. (2023) Tussenrapportage Tijd voor Toekomst 2021-2022, Hanze Hogeschool Groningen.
- Visser, S., Dankers, S. & Jepkema, N. (2024). Tussenrapportage Tijd voor Toekomst 2023, Hanze Hogeschool Groningen.
- Vodokia, Pittas & Nunes, Terezinha (2018). Does children's dialect awareness support later reading and spelling in the standard language form? pag 1-9
- Weel, ter, B., Bussink, H., Hartgerink, M., (2024). Kansenongelijkheid in Nederland, SEO & Jeugdeducatiefonds.
- Welzijn op Recept | Landelijk kennisnetwerk (2022). Monitoren en evalueren van Welzijn op Recept.
- Westra, Rijnders, Crone, Detmar (2021). Economische evlauatie CenteringPregnancy in Nederland. TNO Child Health. https://doi.org/10.1186/s12913-023-09873-y
- Women-centered care: Implementation of CenteringPregnancy® in The Netherlands (2018). Marlies Rijnders PhD, RM, Suze Jans PhD, MSc, RM, Inger Aalhuizen MSc, RM, Symone Detmar PhD, MA, Matty Crone PhD, MSc. https://doi.org/10.1111/birt.12413
- Woumans, Evy, Surmont,Jill, Struys, N Esli & Duyck, Wouter (2016). The longitudinal effect of bilingual immersion schooling on cognitive control and intelligence. Language learning. pag 1-28
- www.rivm.nl/publicaties/monitor-kansrijke-start-2023.

ONS

NIJ BEGUN

MAKEN WE SAMEN

www.nijbegun.nl